

Univerzita Hradec Králové

Ústav sociální práce

Diplomová práce

2015

Bc. Věra Štěpánová

Univerzita Hradec Králové

Ústav sociální práce

**Návrh systému primární prevence o děti ohrožené
sexuálním zneužíváním**

Diplomová práce

Autor: Bc. Věra Štěpánová
Studijní program: N9731 Sociální politika a sociální práce
Studijní obor: Sociální práce
Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Radka Janebová, Ph.D.

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Věra Štěpánová**
Osobní číslo: **U1233**
Studijní program: **N6731 Sociální politika a sociální práce**
Studijní obor: **Sociální práce**
Název tématu: **Návrh systému primární prevence o děti ohrožené sexuálním zneužíváním**
Zadávací katedra: **Oddělení sociální práce a sociální politiky**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Diplomová práce je zaměřena na možnosti programu primární prevence o děti ohrožené sexuálním zneužíváním (dále jen PPSZD), je zpracovávána na zakázku OSPOD Náchod, vychází z aktuálních potřeb sociální práce v této lokalitě. Dílčím cílem diplomové práce je mapovat systémy PPSZD, zjišťuje způsoby, kterými je v současnosti zajištěna PPSZD na Náchodsku a rozkrývá možnosti dalších potřeb, které nejsou stávajícím systémem PPSZD pokryty. Hlavním výzkumným cílem je pak vytvořit návrh PPSZD, který bude reagovat na zjištěné potřeby. Empirická část je provedena technikou kvalitativního výzkumu ? polostrukturovanými interview a analýzou dokumentů.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. et Mgr. Radka Janebová, Ph.D.
Oddělení sociální práce a sociální politiky

Datum zadání diplomové práce: **4. listopadu 2013**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2015**

L.S.

JUDr. Miroslav Mitlöhner, CSc.
ředitel

Mgr. Zuzana Truhlářová, Ph.D.
vedoucí katedry

dne

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně pod vedením vedoucí diplomové práce a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Bc. Věra Štěpánová

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala Mgr. et Mgr. Radce Janebové, Ph.D. za vstřícný přístup, cenné rady a připomínky. Dále děkuji všem informantům, kteří byli ochotni se výzkumu zúčastnit, neboť bez jejich pomoci by nebylo možné výzkum realizovat a program primární prevence o děti ohrožené sexuálním zneužíváním pro oblast Náchodska vytvořit. Děkuji.

Abstrakt

ŠTĚPÁNOVÁ, Věra. *Návrh programu primární prevence o děti ohrožené sexuálním zneužíváním*. Hradec Králové, 2015. 77 s. Diplomová práce. Univerzita Hradec Králové, Ústav sociální práce.

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Radka Janebová, Ph.D.

Diplomová práce je zaměřena na možnosti programu primární prevence o děti ohrožené sexuálním zneužíváním dětí (dále jen PPSZD). Práce je zpracována na zakázku OSPOD Náchod a vychází z aktuálních potřeb sociální práce v této lokalitě.

V teoretické části práce představuji základní pojmy problematiky – definuji pojem sexuálního zneužívání, vymezuji jej v rámci právních norem České republiky a definuji prevenci a její základní členění.

Hlavním cílem empirické části práce je vytvořit návrh PPSZD na Náchodsku, cíle se pokusím dosáhnout pomocí kvalitativní výzkumné strategie – technikou analýzy dokumentů a polostrukturovaných interview s odbornými pracovníky, kteří se realizují programy prevence v rámci svého povolání, jedná se o odborníky realizující programy prevence na Náchodsku i mimo tuto oblast. Pro účely diplomové práce jsem polostrukturovaný rozhovor provedla s celkem šesti pracovníky, s třemi z lokality Náchodska a třemi z jiných částí republiky. Velmi cenná jsou data získaná analýzou zahraniční literatury týkající se toho tématu. Získaná data budou sloužit k vytvoření programu PPSZD pro lokalitu Náchodska.

Klíčová slova: sexuální zneužívání dětí, primární prevence, program primární prevence sexuálního zneužívání dětí

Abstract

ŠTĚPÁNOVÁ, Věra. *Proposal of a Primary Prevention Systém for Children Endangered by Sexual Abuse*. Hradec Králové, 2015. 77 p. Master Degree Thesis. University of Hradec Králové.

Leader of the Master Degree Thesis: Mgr. et Mgr. Radka Janebová, Ph.D.

The diploma thesis is concerned with the possibilities of primary prevention programmes for children endangered by sexual abuse (PPPSZD). The thesis has been written based on a demand by Child Care Services (OSPOD) and mirrors the actual needs of social work in this area. In the theoretical part I introduce the basic terms - I define the term sexual abuse on the basis of legal norms in the Czech Republic, I define the term prevention and its basic subdivisions.

The main goal of the empirical part of the thesis is to create a proposition of PPPSZD in the Náchod area. I will attempt to reach the goal through a qualitative research strategy - document analysis and semi-structured interviews with professional workers, who focus on prevention programmes as a part of their employment. These professionals come from Náchod and other areas. For the purposes of the diploma thesis I conducted semi-structured interviews with six professionals, three from the area of Náchod and three from other places in the Czech Republic. Data obtained by analysis of foreign literature concerned with this topic are very valuable. The data obtained are going to serve for the creation of a PPPSZD programme for the Náchod area.

Keywords: sexual child abuse, primary prevention, primary prevention systém for children endangered by sexual abuse

OBSAH

Úvod	11
1 Sexuální zneužívání dětí	12
1.1 Definice sexuálního zneužívání dětí	12
1.2 Sexuální zneužívání v rámci právních norem České republiky.....	15
2 Prevence sexuálního zneužívání dětí	17
2.1 Primární prevence sexuálního zneužívání dětí	18
3 Návrh systému primární prevence o děti ohrožené sexuálním zneužíváním – analýza dokumentů	20
4 Shrnutí teoretické část	24
5 Výzkumná část	26
5.1 Formulace hlavního a dílčích výzkumných cílů	26
5.2 Zvolená výzkumná strategie	26
5.3 Transformace dílčích cílů do tazatelských otázek	27
5.4 Volba výzkumného souboru	37
5.5 Popis organizace a průběh výzkumu	38
5.6 Způsob zpracování získaných údajů	41
5.7 Rizika výzkumu a výzkumné strategie	42
6 Analýza a interpretace údajů	44
7 Návrh systému primární prevence o děti ohrožené sexuálním zneužíváním	70
Diskuze a závěr.....	72
Seznam tabulek.....	73
Seznam použitých zdrojů.....	74
Seznam příloh.....	78

Seznam použitých zkratk

DDÚ – dětský diagnostický ústav

OSPOD – oddělení sociálně-právní ochrany dětí

PP – primární prevence

PPP – pedagogicko – psychologická poradna

PPPSZD – program primární prevence o děti ohrožené sexuálním zneužíváním

SVP – středisko výchovné péče

SZ – sexuální zneužívání

Úvod

Cílem mé diplomové práce je **popsat problematiku sexuálního zneužívání dětí**, jeho prevenci a **vytvořit návrh systému primární prevence o děti ohrožené sexuálním zneužíváním** (dále jen PPPSZD) **na Náchodsku**. Diplomová práce je zpracovávána na zakázku Oddělení sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD) v Náchodě a vychází z aktuálních potřeb sociální práce v této lokalitě.

Od dubna 2013 pracuji na OSPOD v Náchodě jako sociální pracovnice, za tuto dobu jsem se setkala s několika případy sexuálního zneužití dítěte, které ve mně zanechaly pocit, že primární prevence o děti ohrožené sexuálním zneužíváním, je často vedle témat, jako je šikana, drogy a kouření téma opomíjené, ale velmi důležité. Domnívám se, že v některých případech je možné zmírnit psychickou újmu dítěte nebo dokonce zneužití zabránit pomocí adekvátní reakce dítěte, které by bylo na situaci připraveno.

Robert Jocelyne (2013) uvádí, že podle kvalifikovaných odhadů, je každé páté dítě v Evropě obětí sexuálního zneužití, takto vysoké číslo zahrnuje také nekontaktní formy sexuálního zneužití, jako je například samotné setkání s exhibicionistou nebo vystavení dítěte pornografii. Selhávajícímu systému prevence dává Jocelyne spoluzodpovědnost za vysoký počet obětí sexuálního zneužívání.

V teoretické části diplomové práce vymezují základní pojmy problematiky sexuálního zneužívání dětí, definuje tento pojem, jeho zakotvení v legislativě České republiky, možnosti prevence a navrhuji systém primární prevence o děti ohrožené sexuálním zneužíváním, který vychází z dostupné literatury.

Empirická část si klade za cíl vytvořit návrh systému primární prevence o děti ohrožené sexuálním zneužíváním, který bude výsledkem dat získaných polostrukturovanými rozhovory s pracovníky, kteří realizují programy prevence v lokalitě i mimo lokalitu Náchodska. Závěrečná kapitola diplomové práce je kompilátem dat získaných analýzou dokumentů a polostrukturovanými rozhovory a předkládá návrh systému primární prevence o děti ohrožené sexuálním zneužíváním.

1 Sexuální zneužívání dětí

1.1 Definice sexuálního zneužívání dětí

Sexuální zneužívání dětí je dle definice Rady Evropy z roku 1992 „*nepatřičné vystavení dítěte sexuálnímu kontaktu, činnosti či chování. Zahrnuje jakékoliv sexuální dotýkání, styk či vykořisťování kýmkoliv, komu bylo dítě svěřeno do péče, anebo kýmkoliv, kdo se s dítětem dostal do nějakého styku. Takovou osobou může být rodič, příbuzný, přítel, odborný či dobrovolný pracovník či cizí osoba*“ (Dunovský et. al., 1995, s. 208)

Sexuální zneužívání je v rámci širšího kontextu zahrnováno jako jedna ze složek syndromu CAN (syndrom týraného, zanedbaného a zneužívaného dítěte). (Dunovský et. al., 1995) Syndrom CAN je „*jakékoliv nenáhodné, preventabilní, vědomé (případně i nevědomé) jednání rodiče, vychovatele nebo jiné osoby odpovědné za výchovu, jež je v dané společnosti nepřijatelné nebo odmítané a jež poškozuje tělesný, duševní i společenský stav a vývoj dítěte, popřípadě způsobuje jeho smrt.*“ (Dunovský et. al., 1995, s. 24)

Pohled společnosti a kulturně-historický aspekt sexuálního zneužívání dětí zmiňuje také Weiss (2005), normalita sexuálního chování je transkulturně a historicky odlišná. Můžeme hovořit například o kmenech Nové Guinei, kde je prováděna rituální felace dospělých mužů pubertálními a prepubertálními chlapci (Weiss, 2005), což je z pohledu trestního práva České republiky nepřijatelné, jednalo by se o porušení Trestního zákoníku č. 40/2009 Sb., v platném znění, konkrétně například § 188 – soulož mezi příbuznými, § 201 ohrožování výchovy mládeže, § 187 trestný čin pohlavního zneužití, blíže se právní úpravě věnuje následující kapitola. Kulturní rámec ovlivňuje také dopady sexuálního zneužití na psychiku dítěte. (Bechyňová, 2007)

Dítě, které je sexuálně zneužívané, si neuvědomuje podstatu zneužívání, tu si v plném rozsahu uvědomí, až kolem desátého roku. Do té doby pouze intuitivně tuší, že něco není v pořádku. Faktory, které ovlivňují psychické následky zneužití, jsou osobnost dítěte, forma sexuálního zneužití, zda se jednalo o zneužití v jednom případě nebo zda bylo vícečetné, za nejdůležitější faktor je považován vztah dítěte a zneuživatele. (Pöthe, 1996)

Za obět' sexuálního zneužívání nelze v některých případech považovat pouze dítě, které bylo sexuálně zneužito, ale také nezneužívajícího rodiče. Jeho pocity jsou totožné, pokud o sexuálním zneužívání dítěte nevěděl. V některých případech může být vina podpořena nevěnováním dostatečné pozornosti a patie dítěte, vůči zneuživateli a podobně. Pocity obětí jsou zrada, hněv, pocit viny, výčitky a pocit strachu. Sexuální zneužití si děti bez cizího úmyslu (jak tomu bývá například u rozvodových sporů) vymyslí jen zřídka.(Pöthe, 1996)

Některé děti mají větší předpoklad stát se obětí sexuálního zneužití než jiné. Mohou to být děti z dysfunkčních rodin, kde vztah rodič-dítě supluje vztah partnerský. Rizikovým faktorem je požívání alkoholických nápojů nebo jiných drog v rodině a nízký socioekonomický status rodiny.(Malá et. al., 1995)

Mezi **příznaky sexuálního zneužívání** patří následující – poranění pohlavních orgánů, napodobování sexuálních aktivit, záchvatovitá masturbační aktivita, kresby s pohlavními orgány, těhotenství/potrat, sebepoškozování pohlavních orgánů, výrazná obava ze setrvání v přítomnosti o samotě u konkrétních osob, noční běsy, obavy ze specifických situací např. koupání, autoagrese, pomočování, mentální anorexie a další. Sexuální zneužívání má závažné následky na psychiku dítěte, případně nezneužívajícího rodiče.(Pöthe, 1995)

Sexuální zneužívání dětí má širokou škálu možných následků, **krátkodobými následky** mohou být neurotické poruchy, poruchy spánku, depresivní stavy, útky z domova, zhoršení školních výsledků, agrese – ve formě zaměřené na okolí nebo sebepoškozování, výkyvy nálad, psychosomatické obtíže – migrény, poruchy sexuálního chování, bolesti v oblasti podbřišku a řitního otvoru.(Pöthe, 1995) **Dlouhodobé následky** mohou být například posttraumatická stresová porucha, promiskuita, neschopnost důvěřovat sexuálními partnerovi, neschopnost mít kvalitní emocionální vztah nebo absence partnerských a sexuálních vztahů a flashbacky.(Mufon; Kranz, 1996)

Průběh sexuálního zneužívání má svou dynamičnost. V začátcích se jedná o jakousi podporu otevřenosti sdílení intimity, což pokračuje k společnému zkoumání pohlavních orgánů spojených s autostimulací zneuživatele. Dítě je vedeno k nápodobě nebo instruováno

k masturbaci.(Pöthe, 1995) V pozdějších fázích, pokud sexuální zneužívání není odhaleno, dochází k felaci a penetraci análního otvoru a vagíny, což je zkoumáno, při diagnostice sexuálního zneužívání. Výše uvedený průběh je průběhem obvyklým, pokud si rodič uvědomuje závadnost svého jednání.(Weiss, 2005)

Aby obraz sexuálního zneužívání byl popsán stručně, ale v celé jeho obsáhlosti nelze vynechat **syndrom dětského přizpůsobení** sexuálnímu zneužívání. Ten je rozdělen do pěti fází (Dunovský et. al., 1995) :

- **utajování** – fáze, kdy ke zneužívání již dochází a na dítě jsou kladeny nároky na utajování „*Jestli to někomu řekneš, maminka bude nešťastná...Jestli se to někdo dozví, půjdeš ty i brácha do děcáku...*“
- **bezmocnost** – čím je vyšší míra závislosti na zneuživateli, tím vyšší úzkost to v dítěti vyvolává
- **svedení a přizpůsobení** – sexuální zneužívání je jen zcela výjimečně jednorázovou zkušeností. Vzhledem k poměru sil ve vztahu dítě-zneuživatel a často také k závislosti dítěte, a to jak emoční tak finanční, je jedinou možností dítěte se situaci podřídit, smířit se s ní. Tak vzniká pro dítě těžko zvladatelný konflikt – dochází k narušení vnímání sebe sama, dítě se viní z nastalé situace a cítí za ní odpovědnost. U obětí se může projevit transgenerační přenos tohoto jednání.
- **opožděné konfliktní a nespravedlivé obvinění** – k nahlášení sexuálního zneužívání dochází jen v malém procentu případů těsně po zneužití. Pokud je čin nahlášen dodatečně, zajištění důkazního materiálu je náročné. Pachatel je pokud se vina neprokáže považován za nevinného a dítě se dostává do silně konfliktní situace, kdy je se zneuživatелеm opět pod jednou střechou nebo má tuto vidinu. Dochází proto k níže uvedenému odvolání výpovědi
- **odvolání výpovědi** – počáteční impuls slábne a zůstává jen pocit bezmoci, strachu a bezvýchodnosti situace. Dítě se cítí zmatené, jsou na něj kladeny nároky, které

neodpovídají věku. Dítě pod tlakem situace sděluje, že si zneužití vymyslelo, což potvrzuje nemožnost důkazním materiálem skutek ověřit.(Dunovský et. al., 1995) Pokud se situací nepracujeme – ať už jako OSPOD nebo Policie České republiky – dáváme tak prostor pro další zneužívání dítěte.

1.2 Sexuální zneužívání v rámci právních norem České republiky

Legislativní úprava se snaží o ochranu mravního a sexuálního vývoje dětí. Neexistuje právní úprava, která by zakazovala sexuální život – sexuální styk je zakázán, pouze pokud je v kolizi s jinou právní normou, například s minimální věkovou hranicí pro sexuální styk. Dítětem se dle právního řádu České republiky rozumí každá osoba mladší 18 let.(Weiss, 2005)

Se sexuálním zneužíváním jsou spojeny následující přečiny a zločiny vymezené v zákoně č. 40/2009 Sb., Trestního zákoníku v platném znění:

- § 168 obchodování s lidmi
- § 185 znásilnění
- § 186 sexuální nátlak
- § 187 – pohlavní zneužití - „*Kdo vykoná soulož s dítětem mladším patnácti let nebo kdo jiným způsobem pohlavně zneužije. Bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až osm let.*“
- § 188 – soulož mezi příbuznými
- § 191 odstavec 2 šíření pornografie
- § 192 nakládání s dětskou pornografií
- § 193 využití dítěte k výrobě pornografického díla
- § 201 ohrožování výchovy mládeže

- § 202 svědění k pohlavnímu styku
- § 367 – nepřekážení trestného činu – „*Kdo se hodnověrným způsobem dozví, že jiný připravuje nebo páchá...obchodování s lidmi (§ 168), vydírání podle § 175 odst. 3 a 4, znásilnění (§ 185), pohlavního zneužití (§ 187), zneužití dítěte k výrobě pornografie (§ 193)...a spáchání takového trestného činu nepřekazí, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta; stanoví-li na některý z těchto činů zákon trest mírnější, bude potrestán oním mírnějším.*“ (Trestní, 2009)

Úmluva o právech dítěte, je dalším dokumentem nadnárodního významu pojednávajícím o právech dětí. Úmluva o právech dítěte byla implementována do našeho právního řádu v roce 1991. Úmluva o právech dítěte se právům, která jsou dotčena sexuálním zneužíváním, věnuje v článku 11 – který specifikuje postoj k dětské prostituci, šíření dětské pornografie, článek 19 pojednává o ochraně dětí, před jakoukoliv formou násilí, článek 34 hovoří o ochraně dětí před všemi formami sexuálního vykořisťování a sexuálního zneužívání, kdy státy mají přijímat taková vnitřní opatření, aby zabránily jakémukoliv vystavení dítěte sexuálnímu zneužití, ať v kontaktní nebo nekontaktní podobě. (Úmluva, 1991)

2 Prevence sexuálního zneužívání dětí

Termín prevence pochází z latinského *praeventus* – zákrok předem (Štablová et. al., 1999) jedná se tedy o předcházení nežádoucím jevům, v případě mé diplomové práce předcházení sexuálnímu zneužívání dětí. Prevenci dělíme na prevenci primární sekundární a terciární, které jsou konkrétněji popsány níže. **Primární prevence je předcházení rizikům v celé sledované populaci** a je dále členěna na primární prevenci specifickou a nespecifickou. Nespecifická primární prevence není zaměřená proti konkrétnímu jevu, ale na posílení správných postojů a chování. Specifická primární prevence je zaměřená na prevenci konkrétního jevu například sexuálního zneužívání.(Hartl, 2000)

O sekundární prevenci hovoříme v případech, že skupina, pro kterou je program prevence určen, je z nějakého úhlu pohledu zvláště ohrožena, ilustrativním případem je prevence AIDS mezi prostitutky a prostitutkami.(Hartl, 2000)

Terciární prevence znamená zamezit pokračování sexuálního násilí na dítěti v krajních případech o jeho minimalizaci (Weiss, 2000). Jako OSPOD v této fázi pracujeme na oddělení pachatele a oběti, tak aby sexuální zneužívání nepokračovalo, což bohužel znamená v některých případech oddělit dítě i od druhého nezneužívajícího rodiče, který není nebo nemůže zastat adekvátní postoj vůči osobě, která je podezřelá ze sexuálního zneužívání. Výkon sociálně-právní ochrany dětí naplňuje kritéria sociální práce, kterou uvádím níže:

„Sociální práce je společenskovední disciplína i oblast praktické činnosti, jejichž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů (chudoby, zanedbávání výchovy, diskriminace určitých skupin, delikvence mládeže, nezaměstnanosti a jiné). Sociální práce se opírá o rámec společenské solidarity, jednak o ideál naplňování individuálního lidského potenciálu. Sociální pracovníci pomáhají jednotlivcům, rodinám, skupinám i komunitám dosáhnout nebo navrátit způsobilost k sociálnímu uplatnění. Kromě toho pomáhají vytvářet pro jejich uplatnění příznivé společenské podmínky. Sociální práce je hlavním přístupem při poskytování sociální pomoci.“(Matoušek, 2008)

Dle Navrátila (2001) **mezi aktivity směřující k naplnění cíle sociální práce patří také aktivity preventivního charakteru**, které jsou zaměřeny na včasné objevení, kontrolu a eliminaci faktorů, které mohou narušovat zdravé fungování jedince, skupiny nebo komunity. Primární prevence stojí v popředí zájmu jak sociální práce, tak sociální pedagogiky.(Navrátil, 2001)

O prevenci patologických jevů, hovoří naše společnost ve smyslu prevence následné, která reaguje na již vzniklé problémy společnosti. Prevence pokud o ní pojednáváme z pohledu medicínského, znamená také vytváření takových podmínek, aby negativní jev vůbec nenastal, aby bylo zamezeno jeho vzniku, nikoliv aby se jednalo až o prostředek terapie.(Večerka, 2009)

Večerka (2009) uvádí, že prevenci je nezbytné uchopit nejméně ze čtyř rovin. První rovinou je uvědomění, jakému jevu ve společnosti chceme zabránit. Druhou rovinou je obeznámení s pravděpodobnou příčinou vzniku jevu, kterému chceme zabránit. Předposlední rovinou je mít aprobované depistážní receptory, které jsou schopny dát impuls v případě vzniku podmínek pro nárůst nebo aktivaci patologického jevu. Poslední rovinou je mít k dispozici prostředky, kterými lze vzniku nebo prohloubení patologického jevu zamezit nebo jej zpomalit.(Večerka, 2009)

2.1 Primární prevence sexuálního zneužívání dětí

Už jen tím, že s dítětem hovoříme o rizikových situacích, dobrých a špatných dotycích, tajemstvích a podobně, vytváříme předpoklad, že dítě bude schopné v případě potřeby správně reagovat. Nejvhodnější je, pokud jsou aktivity systematické, cílené, pokud jako rodič či lektor vím, jakého stavu se snažím dosáhnout a jakými prostředky je to vhodné.(Adamsová; Fayová, 1997)

Primární prevence se má odehrávat hlavně v rodině, její úloha je nezastupitelná.(Jocelyne, 2013) Doporučení pro PPSZD v české literatuře příliš často nezaznávají, v článku National sexual violence resource center, je **primární prevence pojímána jako komplexní téma, kdy**

cílovou skupinou nejsou pouze děti, ale primárně je určena pro členy rodiny, pedagogy a opatrovníky.(Martyniuk; Dworkin, 2011)

Rodičům by v rámci PPPSZD měly být sdělovány informace týkající se způsobů ochrany dítěte (prevenci rizikových situací), signálům, které předznamenávají sexuální zneužívání, informace, které dětem sdělovat s ohledem na věk a statistická data týkající se zneužitých dětí v lokalitě, kde je preventivní program pro opatrovníky a pedagogy dětí realizován. Právě příklad člověku blízký, z pohledu lokality, věku dítěte a je tím, co nás vzdaluje od myšlenky, že naše dítě je v naprostém bezpečí.(Martyniuk; Dworkin, 2011)

3 Návrh systému primární prevence o děti ohrožené sexuálním zneužíváním – analýza dokumentů

Téma PPPSZD jsem zvolila záměrně, neboť k tomuto tématu je obecně malé množství literatury. Což je také zdůvodněním malého množství informací u některých indikátorů. V literatuře lze naleznout prakticky pouze jeden jediný PPPSZD, který je detailně popsán – jedná se o PPPSZD Red flag green flag.(Kubátová et. al., 2005) Tato data doplním daty získanými realizovaným výzkumem v praktické části tak, aby závěrem práce byl návrh PPPSZD, který bude mít oporu v literatuře i výpovědích informantů.

Jedním z cílů PPPSZD je potlačit sexuální ataku v samotném zárodku a zabránit vzniku podmínek, ve kterých má možnost vzniku.(Weiss, 2005) Elliotová (1994) uvádí, že primární prevence je snahou vychovatelů dítěte, ať už se jedná o rodiče nebo pedagogy, vhodně utvářet osobnost dítěte – vytvářet vhodné postoje, podporovat víru ve vlastní schopnosti a rozvíjet právní povědomí nezletilých dětí.

Sanderson (2004) uvádí, že **jádrem preventivních programů tři složky informací** (1) **definovat sexuální zneužívání dětí** – činíme tak obvykle prostřednictvím rozlišování na špatné (nepříjemné) dotyky a intimní části těla, (2) **učít, jak se bránit** – říci ne a zvolit útek, pracovat s psychickým tlakem a strachem a (3) **podpořit důvěru** tak, aby pokud má dítě nějaké trápení, jej sdělilo rodiči, kamarádovi nebo někomu komu věří. Řada programů zapojuje do prevence také informace, že by se děti neměly sebeobviňovat, neboť dospělý člověk je ten, kdo nese odpovědnost za své jednání, že pachatelem může být i někdo opravdu blízký, učí rozlišovat mezi dobrými a špatnými dotyky a rozlišuje dobrá a špatná tajemství. (Sanderson, 2004)

Lektorem programu Red flag green flag je **pedagog** základní školy. (Kubátová et. al., 2005) Obecné požadavky na pozici lektora prevence jsou zpravidla následující – **lektor by měl mít vyšší odborné nebo vysokoškolské vzdělání pedagogického nebo sociálního zaměření, zkušenost práce s dětským kolektivem**, přehled o problematice prevence obecně, spolehlivost, schopnost týmové práce, komunikativní schopnosti.(Streetwork, 2014)

Programy realizují také další subjekty, kterými mohou být **neziskové organizace** (Lepková 2014), **Policie České republiky** (Policie, 2014) nebo **subjekty veřejné správy** (Město, 2010) Na účast pedagoga jsou subjekty dotazovány v praktické části diplomové práce. Lektor k dosažení cíle prevence může užívat řadu metod práce se skupinou.

Metody práce se skupinou, které u různých autorů nachází uplatnění, při programech prevence jsou rozlišovány na aktivizační metody, které slouží k aktivnímu zapojení žáka do výuky, patří sem:., (1) *metody dialogické*; (2) *metody problémové*; (3) *metody inscenační a (4)hry*. “(Hajnová, Kleinová, 2002, s. 13) Techniky, které lze využít a zmiňované autorky je dále vymezují, jsou: „**výklad, rozhovor, didaktická hra k opakování a fixaci učiva, hlasování a řešení problémové fiktivní situace.**“ (Hajnová, Kleinová, 2002, s. 32)

Při PPPSZD nachází uplatnění práce s pracovními listy, modelové situace, hra, jednu uvádím níže pro příklad, je určena pro žáky 1. až 3. ročníku ZŠ (Kubátová et. al., 2005):

„Hra: Stavíme babylonskou věž (Cíl: pocítit vzájemnou soudržnost a blízkost)

Organizace hry: 5 – 6 dětí u jednoho stolku. Provedení: Děti stojí nebo sedí kolem stolku a určený žák („stavbyvedoucí“) řídí první kolo hry: Zvolá BABYLON! A začne se „stavbou věže“ tak, že položí, nejprve on a ostatní po něm po řadě na sebe nejdříve pravé ruce hřbetem nahoru, potom i levé. Pak kdo má ruku nejnižší, tak ji vyndá a položí nahoru, další pokračuje, rychlost stavění lze měnit podle pokynů „stavitele“, až nakonec zvolá buď: DOST! (ten kdo má v té chvíli ruku nejvyšší, začne věž bourat, tj. sundávat dětem ruce zpět na stůl) nebo zvolá ZEMĚTŘESENÍ (a všichni dají pryč ruce naráz). V dalších kolech hry se v roli „stavbyvedoucího“ vystřídají všichni žáci v kruhu. Na zvolání BABYLON se hra opakuje.“ (Kubátová et. al., 2005, s. 22)

Cílová skupina z hlediska věku - PPPSZD Red flag green flag je členěn na dvě části, první v **1. až 3. ročníku**, druhá ve **4. až 5. ročníku ZŠ**. (Kubátová et. al., 2005) Dle Hajnové a Kleinové (2002) je vhodné, aby rozložení učiva, které se týká sexuality, bylo **rozvrženo do dvou bloků**, do kterých budou zařazena jednotlivá témata určená k výuce. Bloky by měly na sebe navzájem navazovat a adekvátní čas pro realizaci je na prvním stupni **ve 4. třídě** a na

druhém stupni v **6. třídě základní školy**. Bližší zdůvodnění volby cílové skupiny není uvedeno ani u jedné z autorek. Názory autorů se různí, Štablová (1999) zdůrazňuje, že je důležité působit na cílovou skupinu od útlého věku. Doktorka Jennifer Sanderson, která se zabývá PPSZD v Austrálii (Sanderson, 2004) zdůrazňuje stejně jako Jocelyne Robert (2013) **nutnost PPSZD již v předškolním vzdělávání**, neboť v řadě případů dochází k sexuálnímu zneužití v tomto věku.(Robert, 2013)

Odlišnosti z hlediska věku cílové skupiny v předškolním věku **od 3 – 6 let** je cílem prevence zakotvit důležitost zdraví a osobní hodnoty pro život, jako hodnoty, které je třeba chránit a vyvarovat se situacím, kdy by mohly být ohroženy. Součástí primární prevence v tomto věku je **vytváření kvalitních sociálních vztahů mimo rodinu**. V tomto věku je **vhodná nespecifická primární prevence**. **Mladší školní věk (6-12 let)** prohlubuje vědomosti získané v rámci nespecifické předškolní prevence. V tomto období je vhodné **předávat konkrétní informace**. **Starší školní věk (12 – 15 let)** zde je cílem prevence rozvoj sociálních kompetencí, schopnosti navazovat a udržovat zdravé sociální vztahy mimo rodinu, schopnost čelit sociálnímu tlaku, rozhodovat se a efektivně řešit konflikty. Zásadní místo v tomto věku mají **specifické programy primární prevence**. **U mládeže ve věku 15 – 18 let**, je v rámci prevence vhodné **podporovat správné postoje, dodržování norem, nabízet pozitivní alternativy trávení volného času, pomáhat při řešení obtížných životních situací** a nabízet možnosti návazných služeb. (Trapková, 2014) **V dospělé populaci** je na místě pouze podávání **objektivních informací spojených s problematikou**.(Trapková, 2014)

Struktura programu – časový rozsah preventivních aktivit se zaměřením na sexualitu je v **rozmezí 2 až 3 vyučovacích hodin po dvou blocích na sobě nenavazujících**.(Hajnová, Kleinová, 2002) Z vlastní zkušenosti vím, že časový rozsah, který je třeba programu věnovat je individuální, podle potřeb skupiny. Další konkrétní doporučení délky programu, která by se vztahovala k PPSZD jsem v literatuře nenalezla.

Struktura programu – frekvence - je vhodné, aby rozložení učiva, které se týká sexuality, bylo **rozvrženo do dvou bloků**, do kterých budou zařazena jednotlivá témata určená k výuce. Bloky by na sebe informacemi měly navazovat. Vzhledem k tomu, že také téma sexuálního

zneužívání je se sexualitou neodmyslitelně spjata nabízí se, aby spolu s informacemi týkajícími se obecně sexuality byly poskytnuty informace týkající se rizik s ní spojených – sexuálního zneužití. (Hajnové; Kleinová, 2002)

Struktura programu – prostor - program Red flag green flag je **realizován ve školních třídách**. (Kubátová et. al., 2005) Při své praxi, ani studiu jsem se nesetkala s tím, že by některý z programů prevence byl realizován jinde, než v prostorách školy, považuji realizaci ve školních prostorách za běžnou a obvyklou.

Struktura programu - velikost skupiny - PPPSZD Red flag green flag není zmíněn konkrétní počet žáků, je pouze uvedeno, že program je realizován **pro jednu třídu ZŠ**. (Kubátová et. al., 2005) Domnívám se, že program prevence je běžně realizován právě pro jednu třídu, zcela výjimečně je velikost skupiny jiná.

Struktura programu - účast pedagoga - PPPSZD Red flag green flag předpokládá realizaci PPPSZD přímo pedagogem. (Kubátová et. al., 2005), dá se proto předpokládat, že pokud lektorem není pedagog školy, jeho účast nemá negativní vliv na průběh PPPSZD.

Struktura programu – pomůcky - Program Red flag green flag využívá pracovní listy, kde jsou formou komiksu vykresleny modelové situace a postup v případě ohrožení, využívá také her, ke kterým ale nejsou využity další pomůcky. (Kubátová et. al., 2005)

4 Shrnutí teoretické část

Sexuální zneužívání je jakékoliv vystavení dítěte sexuálnímu kontaktu, činnosti či chování, jehož pachatelem může být prakticky kdokoliv, často i rodič nebo dítěti blízká osoba, následky si dítě nese často celý život. (Dunovský et. al., 1995)

Kvalifikované odhady hovoří o tom (Robert, 2013), že každé páté dítě v Evropě se stane obětí sexuálního zneužití, toto vysoké číslo naštěstí neobsahuje pouze kontaktní formu zneužití, ale je důkazem toho, že SZ dětí je jevem častým a patologickým, před kterým je nutné děti chránit – ochranou, které je předkládaná diplomová práce věnována, je prevence SZ dětí. Prevenci SZ dětí je věnována druhá kapitola teoretické části práci.

Třetí kapitola Návrh systému PPSZD je rozčleněn do řady indikátorů, které jsem zkoumala prostřednictvím analýzy dokumentů. **Cílem PPPSZD je potlačit sexuální ataky v samotném zárodku a zabránit vzniku podmínek, ve kterých by SZ dítěte mohlo probíhat.** (Weiss, 2005) V této kapitole hledám otázky týkající se možností realizace PPPSZD.

Systém PPSZD by měl být realizován v mateřských i základních školách (Robert, 2013), v konkrétních doporučeních ročníků se autoři (Kubátová et. al., 2005; Hajnová; Kleinová, 2002) rozchází. **Lektor PPPSZD může být kromě dalších také pedagog školy** (Kubátová et. al., 2005) a měl by mít **vysokoškolské nebo vyšší odborné vzdělání pedagogického nebo sociálního zaměření**. Metody práce se skupinou se různí, za základní lze považovat **přednášku, rozhovor, hra a řešení fiktivní problémové situace.** (Hajnová; Kleinová, 2002)

Časová dotace by měla být 2 až 3 vyučovací hodiny ve dvou blocích na sebe nenavazujících.(Hajnová; Kleinová, 2002) V praxi je běžné a literatura tuto skutečnost potvrzuje, že **programy prevence se odehrávají v prostorách školy** a účastní se jich **skupina o velikosti třídy spolu s pedagogem školy** (Kubátová et. al., 2005), i v případech, kdy není lektorem PPPSZD. Při realizaci jsou využívány tyto **pomůcky – pracovní listy, formou komiksu vykreslené situace a postup v případě ohrožení.**(Kubátová et. al., 2005)

Data získaná studiem literatury využiji pro tvorbu PPPSZD spolu s informacemi získanými ve výzkumné části diplomové práce. Zpracováváním teoretické části práce jsem získala cenné poznatky, i přes nedostatek literatury týkající se přímo tématu PPPSZD. Množství literatury z mého pohledu dokládá opomíjení velmi aktuálního a zřejmě tabuizovaného tématu, kterým je prevence SZ dětí.

5 Výzkumná část

5.1 Formulace hlavního a dílčích výzkumných cílů

Hlavním cílem práce je **vytvořit návrh systému primární prevence o děti ohrožené sexuálním zneužíváním na Náchodsku**. Hlavní cíl diplomové práce jsem rozpracovala do několika dílčích cílů, které jsou schematicky popsány níže.

CI: Vytvořit návrh systému primární prevence o děti ohrožené sexuálním zneužíváním na Náchodsku.

DC I: Analýza stávajícího programu primární prevence o děti ohrožené sexuálním zneužíváním **na Náchodsku**.

DC I.I: Analýza stávajícího programu primární prevence o děti ohrožené sexuálním zneužíváním **na Náchodsku**.

DC I.II: Získat doporučení pro stávající systém primární prevence o děti ohrožené sexuálním zneužíváním **na Náchodsku**.

DC II: Analýza stávajícího programu primární prevence o děti ohrožené sexuálním zneužíváním **mimo lokalitu Náchodska**.

DC II.I: Analýza stávajícího programu primární prevence o děti ohrožené sexuálním zneužíváním **mimo lokalitu Náchodska**.

DC II.II: Získat doporučení pro stávající systém primární prevence o děti ohrožené sexuálním zneužíváním **mimo lokalitu Náchodska**.

5.2 Zvolená výzkumná strategie

Kvalitativní výzkumnou strategii techniku polostrukturovaného rozhvoru jsem vyhodnotila na základě potřeby určité variability během sběru a analýzy dat, kterou dle Hendla (2005) nabízí právě polostrukturovaný rozhovor. Domnívám se, že téma primární prevence o děti

ohrožené sexuálním zneužíváním není příliš frekventované a analyzované, což dokládá malé množství české literatury k tomuto tématu.

Výstupy získané z polostrukturovaných rozhovorů s lektory programů prevence budou komparovány s daty získanými analýzou dokumentů a to jak českých, tak zahraničních autorů. „*Za dokumenty se považují taková data, která vznikla v minulosti, byla pořízena někým jiným, než výzkumníkem a pro jiný účel, než jaký má aktuální výzkum. Výzkumník se tedy zabývá tím, co je již k dispozici, ale musí to vyhledat.*“ (Hendl, 2005, s. 204), „*Dokumenty mohou být podrobeny analýze z různých hledisek*“ (Hendl, 2005, s. 132) v případě mé diplomové práce se jedná o analýzu z hlediska indikátorů uvedených v transformační tabulce. Analýza dokumentů není reaktivní výzkumnou metodou, používá se proto zpravidla pro verifikaci platnosti poznatků získaných jiným způsobem. (Hendl, 2005)

Komparace neboli srovnání, bude v tomto případě porovnání výstupů polostrukturovaných rozhovorů s lektory programů prevence a výstupy analýzy dokumentů týkající se PPSZD.

5.3 Transformace dílčích cílů do tazatelských otázek

Tab. 1 – Transformační tabulka cílů

Hlavní cíl	Dílčí cíl	Dílčí cíl 2. řádu	Výzkumná metoda/technika	Indikátory	Tazatelské otázky
Vytvořit návrh PPSZD na Náchodsku.	Analýza stávajícího PPSZD na Náchodsku	Analýza stávajícího PPSZD na Náchodsku.	Analýza dokumentů	PPPSZD Lektor Metody práce se skupinou Cílová skupina z hlediska věku Informace Odlišnosti z hlediska věku cílové skupiny	

				Struktura programu - čas	
				Struktura programu - frekvence	
				Struktura programu - prostor	
				Struktura programu - velikost skupiny	
				Struktura programu - účast pedagoga	
				Struktura programu - pomůcky	
			Dotazování - polostrukturované interview	PPPSZD	Jaké PPPSZD realizujete?
				Lektor	Kdo je lektorem PPPSZD? Jaká je pracovní pozice lektora PPPSZD?
				Metody práce se skupinou	Jaké metody práce se skupinou využíváte při PPPSZD?
				Cílová skupina z hlediska věku	Pro jakou věkovou kategorii jsou vaše PPPSZD určeny?
				Informace	Jaké informace dětem v rámci programů PP o děti

				ohrožené SZ poskytujete?
			Odlišnosti z hlediska věku cílové skupiny	V čem se PPSZD odlišují podle věku dětí?
			Struktura programu - čas	Jak je váš PPSZD strukturován z hlediska času?
			Struktura programu - frekvence	Jak je váš PPSZD strukturován z hlediska frekvence?
			Struktura programu - prostor	Kde realizujete váš PPSZD?
			Struktura programu - velikost skupiny	Jak početné jsou skupiny, pro které realizujete program PPSZD?
			Struktura programu - účast pedagoga	Účastní se vašich programů PPSZD pedagog?
			Struktura programu - pomůcky	Jaké pomůcky/materiál/vybavení při programu PPSZD používáte? Jaké je jejich využití?
Získat doporučení pro stávající systém PPSZD na	Analýza dokumentů	PPSZD	Lektor	

		Náchodsku	<p>Metody práce se skupinou</p> <p>Cílová skupina z hlediska věku</p> <p>Informace</p> <p>Odlišnosti z hlediska věku cílové skupiny Struktura programu - čas</p> <p>Struktura programu - frekvence</p> <p>Struktura programu - prostor</p> <p>Struktura programu - velikost skupiny</p> <p>Struktura programu - účast pedagoga</p> <p>Struktura programu - pomůcky</p>	
			Dotazování - polostrukturované interview	<p>PPPSZD</p> <p>Jaké změny v rámci PPPSZD vnímáte jako potřebné?</p> <p>Lektor</p> <p>Kdo se domníváte, že by měl být lektorem PPPSZD?</p>

				Struktura programu - účast pedagoga	Měl by se účastnit programů PPSZD pedagog?
				Struktura programu - pomůcky	Jaké pomůcky/materiál/vybavení by bylo vhodné při programu PP o děti ohrožené SZ využívat? Jaké by bylo jejich využití?
Analýza stávajícího programu PPSZD mimo lokalitu Náchodska	Analýza stávajícího programu PPSZD mimo lokalitu Náchodska	Analýza dokumentů	PPSZD Lektor Metody práce se skupinou Cílová skupina z hlediska věku Informace Odlišnosti z hlediska věku cílové skupiny Struktura programu – čas Struktura programu - frekvence Struktura programu - prostor		

	Struktura programu - velikost skupiny	
	Struktura programu - účast pedagoga	
	Struktura programu - pomůcky	
Dotazování - polostrukturované interview	PPPSZD	Jaké PPPSZD realizujete?
	Lektor	Kdo je lektorem PPPSZD? Jaká je pracovní pozice lektora PPPSZD?
	Metody práce se skupinou	Jaké metody práce se skupinou využíváte při PPPSZD?
	Cílová skupina z hlediska věku	Pro jakou věkovou kategorií jsou vaše PPPSZD určeny?
	Informace	Jaké informace dětem v rámci PPPSZD poskytujete?
	Odlišnosti z hlediska věku cílové skupiny	V čem se PPPSZD odlišují podle věku dětí?
	Struktura programu - čas	Jak je váš PPPSZD strukturován z hlediska času?

			Struktura programu - frekvence	Jak je váš PPSZD strukturován z hlediska frekvence?
			Struktura programu - prostor	Kde realizujete váš PPSZD?
			Struktura programu - velikost skupiny	Jak početné jsou skupiny, pro které realizujete program PPSZD?
			Struktura programu - účast pedagoga	Účastní se vašich programů PPSZD pedagog?
			Struktura programu - pomůcky	Jaké pomůcky/materiál/vybavení při PPSZD používáte? Jaké je jejich využití?
Získat doporučení pro stávající PPSZD mimo lokalitu Náchodska.	Analýza dokumentů	PPSZD	Lektor	
			Metody práce se skupinou	
			Cílová skupina z hlediska věku	
			Informace	
			Odlišnosti z hlediska věku	
			cílové skupiny	
			Struktura programu	
			- čas	

				<p>Struktura programu - frekvence</p> <p>Struktura programu - prostor</p> <p>Struktura programu - velikost skupiny</p> <p>Struktura programu - účast pedagoga</p> <p>Struktura programu - pomůcky</p>
			Dotazování - polostrukturované interview	<p>PPPSZD Jaké změny v rámci PPPSZD vnímáte jako potřebné?</p> <p>Lektor Kdo se domníváte, že by měl být lektorem PPDSZD?</p> <p>Metody práce se skupinou Jaké metody práce se skupinou byste doporučil/a využívat při PPPSZD?</p> <p>Cílová skupina z hlediska věku Pro jakou věkovou kategorií by vaše PPPSZD měly být ideálně určeny?</p>

				Informace	Jaké informace by dětem v rámci PPSZD měly být poskytovány?
				Odlišnosti z hlediska věku cílové skupiny	V čem by se PPSZD měly lišit podle věku dětí?
				Struktura programu - čas	Jaká by byla ideální struktura PPSZD z hlediska času?
				Struktura programu - frekvence	Jaká by byla ideální struktura PPSZD z hlediska frekvence?
				Struktura programu - prostor	Jaký je ideální prostor pro realizaci PPSZD?
				Struktura programu - velikost skupiny	Jak početné by měly ideálně být skupiny, pro které realizujete PPSZD?
				Struktura programu - účast pedagoga	Měl by se účastnit programů PPSZD pedagog?
				Struktura programu - pomůcky	Jaké pomůcky/materiál/vybavení by bylo vhodné při programu PPSZD využívat? Jaké by bylo jejich využití?

Pramen: vlastní výzkumná činnost

5.4 Volba výzkumného souboru

Před zahájení výzkumu jsem učinila v srpnu 2014 e-mailový dotaz na základní školy ve spádové oblasti zadavatele OSPOD Městského úřadu v Náchodě, abych získala informaci, zda školy mají zajištěn nebo samy zajišťují PPPSZD, případně, kdo je jeho realizátorem programů prevence.

Z e-mailových odpovědí ZŠ T.G.Masaryka v Náchodě, ZŠ Náchod – Plhov, ZŠ Komenského, ZŠ a MŠ Police nad Metují, ZŠ a MŠ Suchý Důl, ZŠ a MŠ Bezděkov, ZŠ V. Hejny Červený Kostelec, ZŠ Česká Skalice a ZŠ Nové Město nad Metují vyplynulo, že realizátory programů primární prevence jsou PPP Náchod, Policie České republiky - obvodní oddělení Náchod, Městský úřad Náchod, v případě ZŠ T.G.Masaryka, ZŠ Komenského a ZŠ Náchod – Plhov také školní psycholog. Výše uvedené školy uvedly, že na jejich půdě **není program specifické primární prevence o děti ohrožené sexuálním zneužíváním realizován.**

Výzkumný soubor pro lokalitu Náchodska, který jsem v této diplomové práci zvolila, je výstupem výše uvedeného e-mailového dotazu. Výzkumným souborem pro lokalitu Náchodska jsou organizace, které ve spádové oblasti realizují preventivní programy: Policie České republiky – obvodní oddělení Náchod, školní psycholog a Pedagogicko-psychologické poradna Náchod.

Výzkumný soubor mimo lokalitu Náchodska tvoří organizace - Pedagogicko-psychologická poradna Ústí nad Orlicí, nezisková organizace Prostor Pro a Středisko výchovné péče Liberec, jedná se o výstup vycházející z mých profesních zkušeností práce sociální pracovnice OSPOD a možností, neboť i přes informaci, že diplomová práce bude mít přesah do praxe a na jejím základě bude vytvořen PPPSZD pro lokalitu Náchodska se některé organizace výzkumu nezúčastnily.

Občanské sdružení Prev – centrum, Dětské krizové centrum ADRA, Dětské krizové centrum v Praze 4 a organizace Bílý kruh bezpečí se výzkumu nezúčastnily z níže popsaných důvodů. Občanské sdružení Prev - centrum tak učinilo s vyjádřením, že se domnívají, že nejsou vhodnými informanty, neboť PPPSZD nerealizují a domnívají se, že nemají k tomuto tématu

dostatek informací. Dětské krizové centru v Praze 4 a Dětské krizové centrum ADRA se výzkumu nezúčastnily z důvodu vysokého pracovního vytížení. Bílý kruh bezpečí, pracoviště Pardubice, po telefonické konzultaci požádalo o zaslání informací e-mailem a k žádosti o účast ve výzkumu, ani přes opakované zaslání e-mailu, nereagovalo.

Tato zjištění pro mne jsou zklamáním, neboť získaná data mohla být obsáhlejší a skládat se z doporučení a zkušeností více odborníků.

Tab. 2 – Informant/ka

informant/ka	pohlaví	zaměstnavatel	pracovní pozice	délka praxe	lokalita
I1	muž	Policie České republiky	preventista	12 let	Náchodsko
I2	muž	Městský úřad	školní psycholog	3 roky	Náchodsko
I3	žena	PPP	vedoucí PPP	18 let	Náchodsko
I4	žena	PPP	vedoucí PPP	16 let	mimo Náchodsko
I5	žena	Nezisková organizace – Prostor Pro	lektorka prevence	5 let	mimo Náchodsko
I6	žena	Středisko výchovné péče	etoped, psycholog	4 roky	mimo Náchodsko

Pramen: vlastní výzkumná činnost

5.5 Popis organizace a průběh výzkumu

Policie České republiky – preventista obvodního oddělení v Náchodě

Policie České republiky je zapojena a sama realizuje řadu preventivních akcí, kdy do národních projektů jsou zapojena všechna oddělení a na každém preventistovi obvodního oddělení záleží, jestli s ohledem na situaci v regionu nabídne základním školám nějaký další

preventivní program a na co bude zaměřen. Preventisté Policie České republiky mají bohužel kromě realizátorů prevence funkci tiskovým mluvčí a zajišťují proto poskytování nejruznějších informací pro veřejnost.(Policie, 2014) Což je k množství informací časově velmi náročné.

Městský úřad v Náchodě – školní psycholog

V roce 2010 byla pod záštitou Městského úřadu v Náchodě zřízena funkce školního psychologa, který působí na třech největších základních školách v Náchodě – Základní škole T. G. Masaryka, Základní škole Komenského a Základní škole Plhov, na vyžádání pak na dalších menších školách. (Město, 2010)

Náplň jeho práce spočívá v preventivní práci se třídami žáků a v individuální psychologické pomoci žákům.(Pracovní náplň pozice školní psycholog. Náchod: Městský úřad v Náchodě, 2010. Interní dokument Městského úřadu v Náchodě ze dne 13. 6. 2010 získaný od pracovníka 15. 11. 2014)

Pedagogicko – psychologická poradna Náchod

Funguje v Náchodě již řadu let, poskytuje dětem a jejich rodičům poradenství v oblasti výchovných a výukových problémů, adaptačních problémů ve školním prostředí nebo problémů v rodině, vyšetření školní zralosti a vyšetření profesní orientace.

Se školami spolupracuje PPP Náchod v případě integrace žáků se specifickými a vývojovými poruchami učení, realizuje programy vzdělávání pro pedagogické pracovníky. Vzdělávání pedagogických pracovníků probíhá za podpory Evropského sociálního fondu a Evropské unie v rámci projektu Vzdělávání pro konkurenceschopnost. Aktuálně je realizováno vzdělávání v metodě Feuersteinova instrumentálního obohacování. Pravidelnými tématy vzdělávání jsou pro pedagogy i rodiče videotrénink interakcí, speciálně pedagogické programy pro předškoláky, reedukace specifických poruch učení, program pro rozvoj pozornosti u dětí s lehkou mozkovou dysfunkcí, program prevence školní neúspěšnosti a rozvoje dovedností, relaxační cvičení vhodné pro děti předškolního a mladšího školního věku, trénink

foneomatického uvědomování, EEG biofeedback, který má za cíl zvyšovat mozkovou aktivitu dětí a dětské masáže.(Nabídka, 2014)

Zadavatelem programu je vždy základní škola, která se svou zakázkou kontaktuje PPP Náchod. Zpravidla se jedná o programy týkající se prevence šikany a problematiku požívání drog. (Kudelová, 2014)

Pedagogicko – psychologická poradna Ústí nad Orlicí

Základním posláním PPP Ústí nad Orlicí je poskytovat pomoc psychologickou, terapeutickou, speciálně pedagogickou, metodickou a primárně preventivní dětem ve věku 3-26 let, jejich rodičům a učitelům. Pomoc školám je zaměřená především na řešení agresivity, šikany, drog, speciálně výukových problémů, agresivity a problematiku, která je často spjatá s rozvodovou problematikou a projevuje se na psychice dítěte ve školním prostředí. Ve školách jsou rovněž realizovány pravidelně programy primární prevence zaměřené na širokou škálu problematiky (šikanu, drogy, rizikové chování, sexuální zneužívání a další) a kariérní poradenství.(Novotná, 2014)

V praxi jsem se setkala s dobrými referencemi tuto PPP.

Prostor Pro o.p.s. – nezisková organizace působící mimo lokalitu Náchodska

Prostor Pro svou preventivní činnost realizuje pod názvem SPIRÁLA. „*Posláním Preventivních programů SPIRÁLA je dlouhodobé, kontinuální a interaktivní působení v oblasti prevence rizikového chování žáků a studentů škol i školských zařízení v Královéhradeckém kraji. Realizujeme preventivní programy a nabízíme radu, pomoc a konzultace pedagogům, žákům a studentům i jejich rodinným příslušníkům v oblasti projevů rizikového chování.*“ (Lepková, 2014) Cílem preventivních programů této neziskové organizace je zabraňovat a předcházet rizikovému chování žáků, podporovat jejich pozitivní postoje, podněcovat žádoucí chování a změnu chování nežádoucího. Principy primárně preventivních programů jsou: „*přístupnost, respekt, otevřenost, dlouhodobost, komplexnost, interaktivita, zážitkovost, pozitivní orientace a tolerance.*“ (Lepková, 2014.)

V diplomové práci zahrnuji Protor Pro do organizací působících mimo lokalitu Náchodska, neboť jsem dotazem na základní školy ve spádové oblasti OSPOD zjistila, že Protor Pro není realizátorem prevence na těchto školách.

Středisko výchovné péče Liberec

SVP Liberec funguje při Dětském diagnostickém ústavu se základní školou, kde jsou zřízeny dvě třídy pro děti s výchovnými problémy a specifickými potřebami učení. (Dětský diagnostický ústav, 2011)

Zařízení tohoto typu jsem zvolila, neboť z praxe sociální pracovnice OSPOD vím, že právě tato zařízení řeší situace, kdy dítě, které bylo přítomno sexuálním aktivitám rodičů nebo bylo sexuálně zneužito, sexuální aktivity v náznacích nebo přímo obtěžuje další děti, kterým je nutno situaci vysvětlit.

Každou z výše uvedených organizací jsem po domluvě konkrétního termínu navštívila a již předem požádala o možnost rozhovory provést s pracovníkem o samotě v prostorách, kde nebudeme rušeni. Tato prosba byla všemi organizacemi akceptována.

5.6 Způsob zpracování získaných údajů

Rozhovory, které jsem realizovala od srpna do prosince 2014 v jednotlivých organizacích, jsem nahrála se souhlasem informantů na diktafon. Informanti byli na úvod rozhovoru seznámeni s účelem, pro který budou výstupy použity – pro mou diplomovou práci a vytvoření PPSZD, který bude s největší pravděpodobností v budoucnu realizován v lokalitě Náchodska. Jednotlivé rozhovory probíhaly bez přítomnosti dalších osob v prostorách organizací, rozhovor s každým z pracovníků trval v průměru kolem 30 minut.

Rozhovory jsem poté převedla do písemné podoby – provedla jsem doslovnou transkripci, dle Hendla (2005) se jedná o vhodný postup, pokud potřebujeme dále pracovat s textem. Po doslovném přepisu rozhovorů jsem provedla segmentaci textu, text jsem rozdělila do analytických jednotek. Následně jsem procházela text a hledala témata, která spadají do jednotlivých segmentů a mají význam z pohledu hlavního nebo dílčích výzkumných cílů.

(Hendl, 2005) Po segmentaci jsem přešla k přiřazení kódů jednotlivým segmentům. Hendl definuje kód jako „*symbol přiřazený k úseku dat tak, že ho klasifikuje nebo jej kategorizuje.*“ (Hendl, 2005, s. 228)

S pomocí kódování jsem nacházela odpovědi na jednotlivé dílčí cíle a jejich prostřednictvím také na cíl hlavní – vytvořit návrh systému primární prevence o děti ohrožené sexuálním zneužíváním na Náchodsku.

5.7 Rizika výzkumu a výzkumné strategie

Kvalitativní výzkumné strategie s sebou nesou stejně jako kvantitativní výzkumné strategie svá úskalí. Výhodou nebo také nevýhodou, může být v případě kvalitativního výzkumu malý počet informantů, domnívám se však, že v případě mé diplomové práce by kvantitativní výzkumná strategie byla vzhledem k celorepublikovému rozmístění a malému rozsahu výzkumného vzorku jen stěží realizovatelná a výstupy by nepopisovaly subjektivní názory informantů, stejně tak by zde trvalo riziko malé zobecnitelnosti, neboť každá lokalita může mít svá specifika a je větší pravděpodobnost, že se tato specifika projeví v případě rozhovorů než v případě například dotazníkového šetření. (Hendl, 2005)

K žádnému z dotázaných nemám osobní vztah, vzhledem k tomu, že jsem zaměstnancem Městského úřadu v Náchodě, mohli se pracovníci v případě náchodské lokality domnívat, že by se mohlo jednat o kontrolu jejich činnosti. Před rozhovorem jsem vždy informanty ujistila o tom, že záznam rozhovoru a jeho výstupy budou využity pouze pro účely diplomové práce a pro vytvoření PPPSZD, data nebudou využita v žádném případě pro hodnocení kvality práce organizace.

Rizikem je také volba nesprávného výzkumného souboru. Výzkumný vzorek pro lokalitu Náchodska, je díky e-mailovému dotazu na základní školy ve spádové oblasti OSPOD Městského úřadu v Náchodě adekvátní, v případě organizací mimo lokalitu Náchodska jsem se potýkala s neochotou organizací se do výzkumu zapojit, je proto možné, že výzkumný soubor mimo lokalitu Náchodska s sebou nese i vzhledem k počtu informantů a odlišnosti lokality riziko malé zobecnitelnosti.

Analýza dokumentů má riziko volby nesprávných dokumentů (Hendl, 2005). Pro analýzu dokumentů jsem použila literaturu v českém jazyce i literaturu zahraniční, faktem zůstává, že množství dokumentů týkajících se problematiky PPPSZD je minimální.

6 Analýza a interpretace údajů

K dosažení hlavního výzkumného cíle - **CI: Vytvořit návrh systému primární prevence o děti ohrožené sexuálním zneužíváním na Náchodsku** – jsem využila dílčí výzkumné cíle a z nich vycházející tazatelské otázky v podobě uvedené v transformační tabulce.

DC I: Analýza stávajícího programu primární prevence o děti ohrožené sexuálním zneužíváním na Náchodsku.

DC I.I: Analýza stávajícího programu primární prevence o děti ohrožené sexuálním zneužíváním **na Náchodsku**.

DC I.II: Získat doporučení pro stávající systém primární prevence o děti ohrožené sexuálním zneužíváním **na Náchodsku**.

DC II: Analýza stávajícího programu primární prevence o děti ohrožené sexuálním zneužíváním mimo lokalitu Náchodska.

DC II.I: Analýza stávajícího programu primární prevence o děti ohrožené sexuálním zneužíváním **mimo lokalitu Náchodska**.

DC II.II: Získat doporučení pro stávající systém primární prevence o děti ohrožené sexuálním zneužíváním **mimo lokalitu Náchodska**.

DC I.I: Analýza stávajícího programu primární prevence o děti ohrožené sexuálním zneužíváním na Náchodsku - dílčí cíl jsem zkoumala dle následujících indikátorů: PPSZD, lektor, metody práce se skupinou, cílová skupina z hlediska věku, informace, odlišnosti z hlediska věku cílové skupiny, struktura programu – čas, struktura programu – frekvence, struktura programu – prostor, struktura programu - velikost skupiny, struktura programu - účast pedagoga, struktura programu – pomůcky.

Analýza – PPSZD

Policie České republiky „Programy přímo zaměřené na prevenci sexuálního zneužívání nerealizuje. V 8. a 9. třídách základních škol realizujeme obecnou prevenci nejčastějších trestných činů spojených s mládeží tohoto věku – což z této oblasti například **sexting, rozdíl mezi pohlavním zneužíváním a znásilněním, kdy dáváme i informaci, co je sexuální zneužívání** – jako informaci, pokud máte pohlavní styk s osobou mladší 15ti let a jste 15ti let starší je to pohlavní zneužívání, což je trestný čin za který hrozí vězení. Nikdy Vám z pozice síly nikdo nemůže nařídít aktivity spojené se sexualitou, vím, že **ta problematika je širší, ale není možné tím děti zahltit a také probíráme, co je dětská pornografie, že není dobré posílat někomu fotky přes internet nebo se scházet s někým koho neznáme. Jsou tu různí škemrači a mohou být nebezpeční. Vždy je důležité vysvětlovat, proč mají zvolit ten postup, co říkáme my, jako dospělí a většinou to uvádíme na příkladech – třeba články z novin jsou dobré.**“

Školní psycholog sdělil, že PPSZD nerealizuje, pouze pokud má například pedagogický personál podezření, snaží se s ním nějakou citlivou formou zacházet, pokud má se skupinou pracovat. Jiné je to v situaci, kdy samo dítě přijde za školním psychologem a svěří se, že je nebo v minulosti bylo sexuálně zneužito.

PPP Náchod PPSZD realizuje, pokud je požádá konkrétní základní škola. **Bez vyžádání základní školy program primární prevence o děti ohrožené sexuálním zneužíváním PPP nerealizuje.**

Analýza – lektor

Policie České republiky obecně zaměřené programy prevence vede preventiva Policie České republiky, jehož pracovní pozice je označena jako tiskový mluvčí, preventiva.

Školní psycholog uvedl, že pokud by byla poptávka školy, realizoval by program PPSZD on, jako další lektor by připadal v úvahu zřejmě někdo z pedagogického sboru, s největší pravděpodobností metodik prevence.

PPP Náchod lektorem PPSZD je vedoucí pracovnice PPP.

Analýza – metody práce se skupinou

Policie České republiky přednáška a diskuze.

Školní psycholog praktickou zkušenost nemá, ale domnívá se, že pokud by realizoval PPPSZD, využil by komiks s touto tematikou a navázal by na něj s dětmi prostřednictvím hraní modelových situací a diskuzí k tématu.

PPP Náchod přednáška bez dalších doprovodných materiálů, kterými jsou například prezentace, neboť pozornost dětí se štěpí mezi sluchové a zrakové vjemy

Analýza – cílová skupina z hlediska věku

Policie České republiky žáci 8. a 9. tříd – jedná se tedy o žáky ve věku 14 a 15 let.

Školní psycholog nemá praktickou zkušenost.

PPP Náchod nevedli věk cílové skupiny, neboť situaci řeší vždy individuální a nerealizují takový program prevence sexuálního zneužívání, který by se pravidelně opakoval.

Analýza – informace

Policie České republiky sdělila, že je kompetentní vyjádřit se k této otázce pouze pro věkovou skupinu, se kterou pracuje, tedy pro osoby ve věku 14 – 15 let. V rámci sexuálního zneužívání sděluje informaci, že nikdo si k nim nesmí dovolit něco, co by samy nechtěly. *„Napasováno na oblast sexuálního zneužívání, jim říkám, třeba holčákům, že jim musí být jasné, že nikdo jim nemůže sahat na intimní partie, pokud samy nechtějí a do 15ti let nesmí mít pohlavní styk. Říkám jim také, že tyhle případy řeší, jak Policie, tak OSPOD a i v případech, kdy si nejsou jisté, zda je něco špatně, není nic snazšího, než se zeptat někoho dospělého, kterému důvěřují. Další informace se pak týkají dětské pornografie a toho, že je nikdo nemá fotit nahé ani ony samy se nemají fotit nahé nebo nazi a fotky někomu poskytovat.“*

Školní psycholog uvedl, že informace, které jsou dětem poskytovány, jsou silně individuální. Pokud se jedná například o třídu s výchovnými problémy, dá se předpokládat určitá vyspělost. Přesto se nedá obecně říci, jaké informace dětem v jakém věku říkat.

Dle **PPP Náchod** jsou informace sdělované dětem individuální a částečně se obsah programu odvíjí přímo podle nadělení a atmosféry ve třídě.

Analýza – odlišnosti z hlediska věku cílové skupiny

Policie České republiky, informant sdělil, že nemá další informace k tématu, kromě informací uvedených v předcházející výpovědi.

Školní psycholog uvedl, že nemá informace takové, které by mi k tématu mohl poskytnout, neboť PPPSDZ nerealizují a nemá zkušenosti, které by mohl předat.

PPP Náchod „*obecné doporučení nemám, vše vychází z přirozeného citu pro situaci.*“

Analýza – struktura programu – čas

Policie České republiky realizuje program prevence, která není zaměřena výhradně na sexuální zneužívání v rozsahu 2 vyučovacích hodin na sebe navazujících.

Školní psycholog „*délka programu je stanovena po dohodě se základní školou, jako konsenzus jejich požadavků a mých možností. Rozsah odpovídá zpravidla dvěma vyučovacím hodinám.*“

PPP Náchod délka programu je stanovena po dohodě se základní školou. Obvykle dvě vyučovací hodiny po sobě jdoucí.

Analýza – struktura programu – frekvence

Policie České republiky „*program obecné prevence je jednorázovou aktivitou.*“

Školní psycholog „*je obvyklé, že má práce ve třídách trvá dvě vyučovací hodiny, je to jednorázově, výjimečně třeba na dvakrát po týdně nebo čtrnácti dnech v téže třídě.*“

PPP Náchod „zpravidla se jedná o jednu přednášku o dvou hodinách.“

Analýza – struktura programu – prostor

Policie České republiky, školní psycholog, PPP Náchod – programy prevence jsou realizovány v prostorách škol, které jsou zadavateli.

Analýza – struktura programu – velikost skupiny

Policie České republiky, školní psycholog, PPP Náchod – velikost skupiny odpovídá běžné velikosti třídy o 20 až 30 dětech.

Analýza – struktura programu – účast pedagoga

Policie České republiky, školní psycholog, PPP Náchod – účast pedagoga je vhodná.

Analýza – struktura programu – pomůcky

Policie České republiky – žádné pomůcky neuvádí.

Školní psycholog „pomůcky nevyužívám, pro terapeutickou práci bych využil anatomické panenky, v tuto chvíli je nevyužívám, nemám tu možnost.“

PPP Náchod „žádné pomůcky neuvádím, mám za to, že to ubírá pozornost a že si děti nejvíce odnesou ze slyšeného slova, bez toho aby je něco od tohohle jednoho vjemu odvádělo.“

Shrnutí DC I.I: Analýza stávajícího programu primární prevence o děti ohrožené sexuálním zneužíváním na Náchodsku.

Bez nějakého vnějšího podnětu je **programu obecné prevence realizován v 8. a 9. třídách** pouze Policií České republiky, obvodní oddělení v Náchodě. Tento program není primárně zaměřen na prevenci sexuálního zneužívání, kromě sexuálního zneužívání jsou zde vysvětlovány pojmy jako je sexting, rozdíl mezi znásilněním a pohlavním zneužitím a nakládání s dětskou pornografií. Což nevnímám vzhledem k věku, jako včasnou primární

prevenci sexuálního zneužívání. Z výpovědi školního psychologa a PPP Náchod vyplývá, že **preventivní programy realizují jako reakci na poptávku školy**, PPP Náchod má s PPSZD zkušenost, školní psycholog nikoliv.

Metody využívané při práci se třídou jsou přednáška a diskuze, vedoucí PPP Náchod, uvedla, že při přednášce nevyužívá další doprovodné materiály, aby nebyla štěpena dětská pozornost. Školní psycholog nemá praktickou zkušenost s PPSZD, ale zřejmě by využil ilustrativní komiks, na které by navázal modelovými situacemi a diskuzí. Přístup školního psychologa je mi osobně nejbližší, domnívám se, že alespoň u mladších dětí je vhodné využít kreativitu a zapojit je do činnosti.

Informace, které jsou dětem v rámci programu poskytovány i s ohledem na věk definoval pouze preventista Policie České republiky, pro věkovou kategorii 14 a 15 let. PPP Náchod uvedla, že poskytované informace jsou silně individuální a nelze je obecně definovat. Školní psycholog se necítil být kompetentní k odpovědi na tuto otázku. Ve struktuře programu je shoda všech informantů – **program je jednorázovou preventivní aktivitou, o rozsahu dvou vyučovacích hodin, odehrávající se v prostoru určeném k výuce, tedy ve třídě při velikosti skupiny 20 – 30 dětí (jedna třída), za účasti pedagoga, bez dalších pomůcek.**

DC I.II: Získat doporučení pro stávající systém primární prevence o děti ohrožené sexuálním zneužíváním na Náchodsku – dalším logickým krokem po provedené analýze stávajícího systému PPSZD je získat doporučení, jak stávající systém změnit nebo zlepšit. Tento dílčí cíl jsem zkoumala, dle následující indikátorů: PPSZD, lektor, metody práce se skupinou, cílová skupina z hlediska věku, informace, odlišnosti z hlediska věku cílové skupiny, struktura programu – čas, struktura programu – frekvence, struktura programu – prostor, struktura programu – velikost skupiny, struktura programu – účast pedagoga, struktura programu – pomůcky.

Vyhodnocení – doporučení – PPSZD

Prevence by měla být realizována **napříč mateřským a základním vzděláváním**, tento názor sdílí všichni dotázaní (I1, I2, I3). Policie České republiky považuje za vhodné **využívat**

k PPSZD videa neziskových organizací a naopak by nevyužívali informační letáky, neboť se to v minulosti se neosvědčilo (I1). Videá neziskových organizací není možné využívat pro nízkou hodinovou dotaci, doporučením je – **navýšit hodinovou dotaci pro PPSZD a preventivně působit na rodiče** na třídních schůzkách – informování rodičů o aktuálních problémech, nejen sexuálním zneužívání.(I1)

Vyhodnocení – doporučení – lektor

Lektor by měl mít vysokoškolské vzdělání pedagogického nebo psychologického zaměření a být zaměstnancem PPP, Policie nebo neziskové organizace. Není důležité, jaké organizace je zaměstnancem. (I1,I2,I3)

Vyhodnocení – doporučení – metody práce se skupinou

Informanté se shodují na **využití základních metod diskuze a přednášky**, neboť se jedná o osvědčené metody.(I1, I2, I3) Školní psycholog uvedl, že by doporučil ještě využití **komiksu**, eventuelně **kreslení**, aby nebyla činnost pro děti stereotypní a neupadala jejich pozornost.(I2)

Vyhodnocení – doporučení – cílová skupina z hlediska věku

Je vhodné začít s PPSZD již v předškolním věku (I1, I2, I3), přičemž je důležité, aby byl program PPSZD realizován v určité návaznosti na další témata, která by měla prevence obsáhnout. (I3) I když je pochopitelné, že pracovník organizace, která prevenci realizuje, se může měnit, ideální by bylo, aby s dětmi pravidelně přicházel do kontaktu člověk, se kterým mají zkušenost. I například pokud by proběhla prevence od jiné organizace, aby měl možnost na ní navázat, účastnit se jí a mít s dětmi pak prostor pokračovat. Tak aby prevence stála na vztahu dětí a lektora, ve kterém je zachována důvěra.(I2) Je vhodné také preventivně působit na rodiče.(I1)

Vyhodnocení – doporučení – informace

Informant Policie České republiky uvedl „*At' už dětem sdělujeme jakékoliv informace a dle mého názoru i v jakémkoliv věku, je potřeba nesdělovat je formou zákazů. Vidím jako dobré*

přečíst dětem články z lokálních novin, tak aby pochopily, že se ty špatné věci nedějí, jen ve velkých městech jako je Praha. Umím si představit tuto formu předávání zhruba od 3. třídy, je to něco, co z praxe vím, že funguje. “Důležitá je srozumitelnost, sdělení a uvědomění si, že mají jiný slovník a ten se snažit používat, nebo je v úvodu definovat.(I1)

Dle PPP Náchod je vhodné u malých dětí v 1. a 2. třídě začít „povídáním o tom, že jsou místa, kam jim nikdo nesmí sahat, přes motýlky a kytičky, které vysvětlují reprodukční cyklus člověka. U starších dětí, po obecném úvodu, co se sexuální zneužívání, kam jim nikdo nesmí sahat, stejně tak, jako není možné je fotit a ani ony samy by své fotky neměly nikomu posílat, dám prostor pro anonymní dotazy, které zodpovím, děti upozorním na to, že na osobní informace, jim odpovídat nebudu. Domnívám se, že tento model je vhodný.“

Vyhodnocení – doporučení – odlišnosti z hlediska věku

„Informace musí být podávány tak, aby byly srozumitelné, ale třeba na druhém stupni základní školy, bych žádné rozdíly nedělal.“(I1). Zbývající informanti zdůraznili individualitu a potřebu reagovat při PPSZD na reakce dětí s tím, že **konkrétní doporučení nelze poskytnout.**(I2, I3)

Vyhodnocení – doporučení – struktura programu – čas

Doporučení se týká hlavně **podpory komplexnosti prevence obecně a potřeby podpory správných postojů dětí a atmosféry otevřenosti**. Primární prevenci sexuálního zneužívání by mělo být věnováno několik bloků v různých ročnících, které by na sebe navazovaly. (I1, I2, I3) Pracovnice PPP Náchod se domnívá, že minimální rozsah by měl být **4 vyučovací hodiny** v každém z níže uvedených ročníků. Jako vhodné ročníky navrhla pracovnice na **nižším stupni v 1. a 4. třídě, na druhém stupni pak v 6. a 7. třídě.**(I3)

Vyhodnocení – doporučení – struktura programu – frekvence

Jediné doporučení, které zaznělo, je od pracovnice PPP Náchod, která uvedla: „*Frekvenci bych navrhovala ve výše uvedených ročnících, dvě sekce po dvou vyučovacích hodinách mezi těmito*

sekcemi by byla prodleva nejvýše 14 dnů. “Ostatní informanté uvedli, že vhodná doporučení by byli schopni dát až po realizaci programu.

Vyhodnocení – doporučení – struktura programu – prostor

Informanté shodně uvedli, že **škola je vhodným prostorem** pro realizaci PPPSZD, jedná se o prostředí, které je pro děti známé.(I1, I2, I3) Vedoucí PPP Náchod ještě doplnila, že *„pokud by školy měly nějakou **relaxační místnost**, která by byla pro děti známá, bylo by rozhodně lepší, aby prevence probíhala tam. Aby mohly sedět jinak než v lavicích, být třeba v kruhu.“*(I3)

Vyhodnocení – doporučení – struktura programu – velikost skupiny

PPP Náchod: *„Zde nastává problém, pokud bychom chtěli program realizovat ve skupině, která by byla z pohledu **velikosti ideální**, jednalo by se o skupinu 8 – 10 dětí, což ale není reálné pro základní školy, je potřeba aby děti ze všech skupin měly stejné informace, což se nemusí například díky diskuzi podařit.“*

Policie České republiky a školní psycholog se shodují na velikosti skupiny – jedna třída tedy 20 – 30 dětí, neboť je nutné, aby děti měly stejné informace a aby pedagog, který by na prevenci navazoval, měl možnost pracovat s jednou skupinou. Pokud by děti měly být rozděleny do skupin, neví, podle jakého klíče by bylo vhodné je dělit.(I1)

Vyhodnocení – doporučení – účast pedagoga

Všichni respondenti se shodli, že **účast pedagoga je vhodná**,(I1, I2, I3) pokud by pedagog nebyl prevence účasten, nevěděl by, jak na prevenci navázat a jaké informace děti mají.(I1)

Vyhodnocení programu – doporučení – pomůcky

Pananky Jája a Pája, na kterých by děti mohly znázornit, jaké je dobré chování a špatné, jak se k nám nikdo chovat nesmí (I1), pastelky, vodové barvy, balící papír, na který by děti v případě her, mohly znázorňovat například pocity.(I2)

Vedoucí PPP Náchod sdělila, že se domnívá, že děti nejvíce zachytí z **přednášky, která není narušována dalšími stimuly.**(I3)

Shrnutí DC I.II: Získat doporučení pro stávající systém primární prevence o děti ohrožené sexuálním zneužíváním na Náchodsku

Z polostrukturovaných rozhovorů vyplynula doporučení, pro realizaci PPSZD. Tato doporučení jsou následující – **prevence by měla být realizována napříč mateřským, základním vzděláváním,**(I1, I2, I3) přičemž by bylo vhodné **působit preventivně také na rodiče** nezletilých dětí a seznamovat je s aktuální lokální problematikou rizik vztahujících se dětem.(I1)

Lektor PPSZD by měl mít vysokoškolské vzdělání pedagogického zaměření.(I1, I2, I3)

Doporučení **metod práce** se skupinou jsou využití **komiksu, kresby, (I2) diskuze a přednášky.**(I1, I2, I3)

Informace je vhodné nesdělovat formou zákazů, uvádět situace, například vystřižené z novin. (I1) Informace musí být srozumitelné a postupné.(I1, I2, I3) Zdůrazněna byla opakovaně také nutnost zohledňovat individualitu každé dětské skupiny.(I2, I3)

PPSZD by mělo být věnováno několik bloků, nejlépe v 1., 4., 6. a 7. třídě (I3), které by byly **rozděleny do dvou bloků po 2 vyučovacích hodinách v ročníku,** mezi těmito bloky by měla být prodleva nejvýše 14 dnů. Ideálním prostorem pro realizaci PPSZD, je dle respondentů relaxační místnost nebo jiný prostor školy, který je dětem známý.(I3)

V názorech, jak velká by měla být velikost skupiny, pro kterou je PPSZD realizován, se respondenti rozcházejí – **skupina o velikost 8 – 10** (I3) **dětí nebo běžná třída** (I1, I2).

Pomůcky doporučené pro program PPSZD – **anatomické panenky Jája a Pája** (I1), **pastelky, vodové barvy a balicí papír** (I2). Vedoucí PPP Náchod vnímá použití pomůcek jako kontraproduktivní neboť **pomůcky štěpí pozornost dětí.**

Tab. 3 – Komparace stávajícího PPSZD a doporučení – lokalita Náchodsko

indikátory	analýza	doporučení
programy PP o děti ohrožené SZ	I1: obecná prevence v 8. a 9. třídách ZŠ I2: nerealizuje I3: pouze na vyžádání ZŠ	I1: Pokud by byla větší hodinová dotace , využít videa neziskových organizací zaměřených na tuto, ale i další problematiku, preventivně působit na rodiče ze strany ZŠ , seznamovat s aktuálními problémy v lokalitě . I1,I2: PPSZD napříč mateřským a základním vzděláváním .
Lektor	I1: preventista Policie České republiky I2: školní psycholog I3: vedoucí PPP	I1,I2,I3: Lektor by měl mít vysokoškolské vzdělání pedagogického nebo psychologického zaměření .
Metody práce se skupinou	I1: přednáška a diskuze I2: nerealizuje I3: nerealizuje PPSZD	I1, I3: přednáška, diskuze I2: přednáška, diskuze, kreslení, příběh – ilustrativní výstřižek z novin, hraní modelových situací, komiks .
Cílová skupina z hlediska věku	I1: 14 – 15 let I2: Není realizovan. I3: Není realizován PPSZD, který by byl pravidelně opakován. PPSZD je vždy individuální.	I1,I2,I3: PPSZD napříč MŠ a ZŠ vzděláváním. I1: Preventivně působit na rodiče.
Informace	I1: V 8. a 9. třídě – co je sexuální zneužívání, právo říci ne pokud se někdo chce dotýkat jejich intimních partií, kam se obrátit, pokud by jim někdo dělal něco co by nechtěly, co je dětská pornografie. Dostanou také informace, že nikdo by neměl dítě fotit nahá a ani ony by neměly své fotky tohoto charakteru poskytovat nebo posílat. I2, I3: Poskytované informace jsou silně	I1: informace nesmí být sdělovány formou zákazů , můžeme sdělovat nepřímo, popisovat článek z novin, tuto formu volit od 3. Třídy . Používat pro cílovou skupinu srozumitelný slovník. I2: Pro nedostatek zkušeností nesdělil. I3: Důraz na srozumitelnost , 1. a 2. třída informace v duchu „ <i>kytičky a motýlci</i> , které vysvětlují reprodukční cyklus člověka. U starších

	individuální.	<i>děti po obecném úvodu, co je sexuální zneužívání, kam jim nikdo nesmí sahat, stejně tak jako není možné je fotit a ani ony samy by své fotky neměly nikomu posílat, dán prostor pro dotazy, které zodpovím, děti upozorním na to, že na osobní informace, jim odpovídat nebudu“</i>
odlišnosti z hlediska věku cílové skupiny	I1: odkázal na odpověď výše. I2: není realizován, informant nemá zkušenost. I3: „ <i>Obecné doporučení nemám, vše vychází z přirozeného citu pro situace.</i> “	I1: V rámci druhého stupně ZŠ nedělat rozdíly. I1,I3: Konkrétní doporučení nelze stanovit, vždy je PPSZD silně individuální, přizpůsobený konkrétní skupině. I1,I2,I3: Zdůraznili, že informace musí být srozumitelné.
Struktura programu – čas	I1: 2 vyučovací hodiny na sebe navazující. I2: Délka jiných programů prevence je stanovena po dohodě se ZŠ. Zpravidla 2 vyučovací hodiny po sobě jdoucí. I3: Délku programu stanoví ZŠ, zpravidla 2 vyučovací hodiny na sebe navazující.	I1,I2,I3: PPSZD by mělo být věnováno několik bloků v různých ročnících, které by na sebe navazovaly. I3: Důraz na komplexnost prevence. PPSZD by měly být věnovány minimálně 4 vyučovací hodiny v ročníku – ve třídách 1. A 4 třídě, na prvním stupni a v 6. A 7. Třídě na stupni druhém.
Struktura programu – frekvence	I1,,I3: Jedná se o jednorázový program. I2: Obvykle jsou jiné programy jednorázové, výjimečně po dvou blocích o dvou vyučovacích hodinách.	I3: Ve výše uvedených ročnících dvě sekce po dvou vyučovacích hodinách, mezi bloky nejvýše 14 dnů prodleva. I1,I2: Bez vyjádření, schopni stanovit až po konkrétní realizaci programu.
Struktura programu – prostor	I1,I2,I3: program prevence je realizován ve vyučovacích třídách ZŠ.	I3: Relaxační místnost , kde by děti nemusely sedět v lavicích nebo jiný prostor, kde mohou být například v kruhu a je pro mě známý. I1,I2,I3: Škola je vhodným prostorem pro realizaci prevence, jedná se o prostředí pro děti známé.

Struktura programu – velikost skupiny	I1,I2,I3: Velikost skupiny je vždy jedna studijní třída tedy 20 – 30 dětí.	I3: ideální je skupina 8 – 10 dětí. I1,I2: jedna třída, 20 – 30 dětí.
Struktura programu – účast pedagoga	I1,I2,I3: Účast pedagoga ZŠ je vhodná.	I1,I2,I3: Účast pedagoga je vhodná.
Struktura programu – pomůcky	I1,I2: žádné pomůcky nevyužívají I3: nemá zkušenost s realizací.	I1: Anatomické panenky Jáju a Páju, pro znázornění, jaké chování je dobré a jaké špatné. I2: vodovky, pastelky, balící papír pro znázornění pocitů. I3: Děti nejvíce zachytí z přednášky, která není narušována dalšími stimuly.

Pramen: vlastní výzkumná činnost

Shrnutí DC I: Analýza stávajícího programu primární prevence o děti ohrožené sexuálním zneužíváním na Náchodsku

Z výše uvedené tabulky je zřejmé, v jakých bodech PPPSZD realizovaný na Náchodsku kopíruje doporučení pro realizaci. PPPSZD Policie České republiky, který je realizován v 8. a 9. třídách je realizován ve věku 14 – 15 let věku cílové skupiny, kdy již není příliš prostor pro preventivní působení, které by zabránilo sexuálnímu zneužití dítěte, ke kterému často dochází již v předškolním věku.(Hanušová, 2005) Správné načasování z hlediska obecné prevence je však správné, dle statistických údajů Linky Bezpečí je právě tato věková kategorie ta, která vyžaduje zvláštní pozornost.(Hanušová, 2005)

Všichni informanti se shodují, že by bylo vhodné realizovat PPPSZD napříč mateřským a základním vzděláváním.

PPPSZD je realizován v krátké hodinové dotaci – 2 vyučovací hodiny na sebe navazující. Tuto dotaci by bylo vhodné navýšit a to nejméně zdvojnásobit, s maximální prodlevou mezi bloky 14 dnů a preventivně působit také na rodiče v oblasti aktuální lokální problematice vztahující se k rizikům pro děti. PPPSZD by i nadále měl být realizován za účasti pedagoga v prostorách školy

Kromě v tuto chvíli využívané metody přednášky a diskuze by mohla být prevence realizována také s pomocí komiksu, kreslení, čtení článků z novin a hraní modelových situací ve skupinách o velikosti běžné třídy, neboť realizovat programy v menších skupinách by bylo problematické.

Informace, které dětem dává lektor, který by měl mít vysokoškolské vzdělání pedagogického nebo psychologického směru, by měly být individuálně přizpůsobeny podle skupiny, srozumitelné cílové skupině, neměly by být sdělovány formou zákazů a měly by na sebe navazovat. Jako vhodné pro realizaci PPPSZD se jeví 1. A 4 třída, na prvním stupni a v 6. A 7. Třídě na stupni druhém základní školy. Kdy realizovat PPPSZD v mateřské škole nikdo z respondentů nevedl.

DC II.I: Analýza stávajícího programu primární prevence o děti ohrožené sexuálním zneužíváním mimo lokalitu Náchodska – dílčí cíl jsem zkoumala dle následujících indikátorů: PPPSZD, lektor, metody práce se skupinou, cílová skupina z hlediska věku, informace, odlišnosti z hlediska věku cílové skupiny, struktura programu – čas, struktura programu – frekvence, struktura programu – prostor, struktura programu – velikost skupiny, struktura programu – účast pedagoga, struktura programu – pomůcky.

Analýza – PPPSZD

Prostor Pro *„Nerealizujeme přímo programy pro děti ohrožené sexuálním zneužíváním. Realizujeme programy všeobecné primární prevence, zaměřujeme se na všechny děti. Preventivní programy realizujeme zejména pro děti na základních školách. Ve 3. ročníkům máme program, který žáky seznamuje se syndromem CAN, co je to, co dělat v případě ohrožení a předáváme kontakty, kam je možné se obrátit. Další zastavení u tohoto tématu je v 8. ročníku, kde je téma partnerství, sex, kriminalita a trestní odpovědnost – vždy se zaměřujeme na vysvětlení pojmu, na trestnost, jak se bránit a kdo hledat pomoc v případě ohrožení.“*

PPP Ústí nad Orlicí *„Realizujeme programy pro mateřské školy a 1. třídy, 2. třídu, 4. třídu a 6. třídu základní školy. Prevence je vždy na objednávku, neděláme ji jako nespécifickou, ale*

selektivní a indikovanou, což znamená tam, kde se někdo už se sexuálním obtěžováním setkal nebo je zvýšená pravděpodobnost, že se tomu tak stane.“

SVP Liberec „*Pokud k nám má nastoupit dítě, které mělo být zneužívatelem, snažíme se na děti působit tak, aby byly otevřené, aby věděly, co jim nikdo nesmí dělat a že je potřeba to co nejdříve nahlásit někomu z personálu. Že bychom dělali nějaké programy pravidelně to ne, máme tu široké spektrum problémových dětí a prevence do značné míry pokud je dítě už tady, tak je pozdě.“*

Analýza – lektor

Prostor Pro „*Lektory našich programů prevence jsou osoby mající nebo studující vysokou školu v oboru sociální práce, sociální pedagogiky, psychologie a podobně.“*

PPP Ústí nad Orlicí lektorkou je vedoucí PPP, která má psychologické vzdělání a psychoterapeutický výcvik.

SVP Liberec lektorem jsou pracovníci SVP nebo DDÚ, kdy všichni mají vysokoškolské vzdělání v některé z pomáhajících profesí.

Analýza – metody práce se skupinou

Prostor Pro „*Pracujeme interaktivní formou práce, využíváme metody zážitkové pedagogiky, psychosociální hry, metody skupinové práce, pak také přednáška a dialog.“*

PPP Ústí nad Orlicí „*Využíváme komunitní kruh, koláže, modelové situace ve smyslu dramaterapie, a pomocí té modelování postojů a emocí.“*

SVP Liberec „*Časopisy, kde je komikovou formou vysvětleno, jak se nemá dítěte nikdo dotýkat. Děti dostanou obrys postavy a barvami zaznačují, kde na ně nikdo nesmí sahat. Dále pak prostý výklad.“*

Analýza – cílová skupina z hlediska věku

Prostor Pro programy prevence jsou určeny pro žáky 3., 8. a 9. ročníků.

PPP Ústí nad Orlicí PPPSZD realizujeme pro mateřské školy, 1. třídy, 2. třídy, 4. třídy a 6. třídy základních škol.

SVP Liberec realizuje programy nejčastěji pro dvě věkové skupiny, první v rozmezí 5 až 8 let, druhou od 11 do 13 let.

Analýza – informace

Prostor Pro „*Jsou to hlavně kontakty, na koho se obrátit, jaké jsou běžné hranice na těle, kde se můžeme dotknout cizího člověka, kde kamaráda a kde se sebe mohou dotýkat jen dospělí a jaké dotyky dětem nepatří.*“

PPP Ústí nad Orlicí „*Informace se liší podle věku, u malých dětí v mateřinkách a první a druhé třídě je to hlavně o práci s příběhem, rozlišujeme dobré a špatné tajemství, co může být tajemstvím a co nikoliv, rozlišujeme zónu dotyků, vysvětlujeme, kam nám nikdo sahat nesmí, snažíme se také pracovat již v tomto věku na sebepřijetí. Ukazujeme, že je tu model lidského těla podávaný médií, který neodpovídá realitě, že každý má krásné tělo, i když neodpovídá tomu, co prezentují média. Od 4. třídy je to pak zacílené na sexualitu. Zase se to vztahuje k tomu, že do patnácti let spolu nesmí mít nikdo s nikým sexuální styk a co je to, co hrozí, pokud by to porušili a že není přípustné, aby kdykoliv dělali něco, s čím druhý nesouhlasí. Že není v pořádku se fotit, jaká rizika s sebou nese internet, že na druhé straně možná není nějaký kamarád jejich věku.*“

SVP Liberec uvádí, že dětem sdělují, že je jejich právem říci ne, pokud jim někdo dělá něco, co se jim nelíbí, pokud se tak přesto stane, že to musí oznámit a komu. Dalším tématem jsou rizika internetu.

Analýza – odlišnosti z hlediska věku cílové skupiny

Prostor Pro „*Odlišují se podle míry předaných informací, ve 3. třídě je to hlavně o tom, aby si děti uvědomily, co je a není v pořádku a kam se mohou v případě ohrožení obrátit. Ve vyšších ročnících je to zacíleno více na zodpovědnost žák, více je to zaměřeno na jejich postoje a hodnoty. Starší žáci se dozvídají také, jaké chování v sexu je v pořádku a jaké ne.*“

PPP Ústí nad Orlicí „*Vše, co mě napadá k této otázce, jsem popsala u předchozího bodu.*“

SVP Liberec „*Pouze se odlišuje slovník, který užíváme a dětem ho přizpůsobíme. U větších dětí je prevence formou přednášky u menších využíváme třeba komiks.*“

Analýza – struktura programu – čas

Prostor Pro „*Tím, že realizujeme komplexní programy prevence, ve 3. třídě realizujeme program o celkové délce čtyřikrát 2 vyučovací hodiny, kdy tématům, která jsem uvedla a vztahují se k prevenci sexuálního zneužívání věnujeme 2 vyučovací hodiny.*“

PPP Ústí nad Orlicí program provádí v 90 minutách, tedy ve 2 vyučovacích hodinách po sobě jdoucích. Domnívají se, že tento rozsah je dostatečný, protože školy samy mají naplňovat minimální preventivní program a tato prevence je nad jeho rámec a nemá za cíl vše obsáhnout.

SVP Liberec obvykle 2 vyučovací hodiny, které za sebou následují.

Analýza – struktura programu – frekvence

Prostor Pro PPSZD je součástí cyklu prevence, kdy celý cyklus je celkem čtyřikrát 2 vyučovací hodiny. 2 vyučovací hodiny jsou věnovány přímo PPSZD.

PPP Ústí nad Orlicí PPSZD je jednorázový, neboť škola má zajišťovat minimální preventivní program, který je hlavním zdrojem prevence pro děti na základních školách.

SVP Liberec program je jednorázový.

Analýza – struktura programu – prostor

Prostor Pro, PPP Ústí nad Orlicí, SVP Liberec – program realizují v prostorách základní školy, která je zadavatelem

Analýza – struktura programu – velikost skupiny

Prostor Pro, PPP Ústí nad Orlicí, SVP Liberec – jedná se vždy o jednu třídu, přibližně tedy od 9 do 30 žáků.

Analýza – struktura programu – účast pedagoga

Prostor Pro, PPP Ústí nad Orlicí, SVP Liberec – je vhodné, aby se pedagog účastnil, většinou tomu tak je.

Analýza – struktura programu – pomůcky

Prostor Pro využívanými pomůckami jsou tématické obrázky, Slabikář práv dětí a obrázky na základě, kterých se dají hrát modelové situace.

Ústí nad Orlicí „Balicí papíry, na které se děti navzájem obkreslují a pak na ně vyznačují barvami různé zóny těla, takže balicí papír, vodovky, fixy, komiks s modelovými situacemi, nechá se použít téměř cokoliv, často jsem něco zapomněla a na místě pak improvizovala.“

SVP Liberec – využívá komiks a obrys postavy na papíře.

Shrnutí DC II.1: Analýza stávajícího programu primární prevence o děti ohrožené sexuálním zneužíváním mimo lokalitu Náchodská.

Díky analýze programu PPP Ústí nad Orlicí jsem získala informace týkající ne povinnosti škol realizovat minimální preventivní program, na který nikdo z dalších respondentů neupozornil. Vedoucí PPP Ústí nad Orlicí je jediným informantem, který **realizuje PPSZD pro děti v mateřských školách. (I5) Prostor Pro** seznamuje žáky s tématem sexuálního zneužívání ve **3. ročníku v preventivním programu věnovanému syndromu CAN. SVP Liberec**

pravidelně nerealizuje PPPSZD, činí tak pouze v případech, kdy má do zařízení nastoupit dítě, které by mohlo být zneužívatelem a obtěžovat další děti.(I6)

Lektorem je osoba mající vysokoškolské nebo vyšší odborné vzdělání (I4, I6) a absolvovaný terapeutický výcvik.(I5)

Využívanými **metodami práce se skupinou jsou interaktivní forma práce, metody zážitkové pedagogiky, psychosociální hry, (I4) přednáška, dialog,(I4, I6) koláže, komunitní kruh a hraní modelových situace.**(I5)

Cílová skupina realizovaných PPPSZD se liší. Prostor Pro realizuje programy prevence ve 3., 8. a 9. ročníku ZŠ, kdy pouze ve 3. třídě je zmiňováno sexuální zneužívání v rámci prevence syndromu CAN.(I4) PPPSZD PPP Ústí nad Ollicí je realizován v mateřské škole, 1. třídě, 2. třídě, 4. a 5. třídě ZŠ.(I5) SVP Liberec rozlišuje program prevence pro dvě cílové skupiny, první ve věku 5 až 8 let, druhou ve věku 11 až 13 let.

Poskytované informace se týkají informací, **jaké máme hranice každý na svém těle**, kde se můžeme dotknout cizího člověka, kde kamaráda, kde se sebe mohou dotýkat jen dospělí, neboť jsou i dotyky, které dětem nepatří a kam se v případě potřeby obrátit.(I4) Informace se **liší podle věku cílové skupiny, v MŠ a prvních třídách se jedná o práci s příběhem, rozlišení dobrého a špatného tajemství, rozlišení zón dotyků, práce na sebepřijetí.** (I5) *„Ukážeme, že je model lidského těla podávaný médií, který neodpovídá realitě, že má každý krásné tělo, i když to neodpovídá tomu, co prezentují média. Od 4. třídy je to pak zacílené na sexualitu.“*(I5) PPPSZD SVP Liberec spočívá v právu říci ne, pokud nám někdo dělá něco, co se nám nelíbí, **komu to oznámit** a jaká jsou **rizika internetu.**(I6)

Čas, který je PPPSZD věnován jsou **2 vyučovací hodiny**, je tomu tak v případech, kdy je PPPSZD součástí cyklu prevence (I4) i v případech, kdy se jedná o jednorázovou preventivní aktivitu.(I5,I6) **Programu se účastní jedna třída a probíhá v prostorách školy za účasti pedagoga.**(I4, I5, I6) **Pomůckami** které jsou při PPPSZD využívány jsou tématické obrázky, Slabikář práv dětí, obrázky na základě, kterých se dají hrát modelové situace (I4), balíci

papíry, na které se děti navzájem obkreslují a vyznačují vodovými barvami zóny těla, fixy (I5), komiks (I5, I6), obrys postavy na papíře.(I6)

Z výše uvedených odpovědí vyplývá řada inspirativních možností, jak realizovat PPPSZD, které využiji pro návrh realizovaný v lokalitě Náchodska.

DC II.II Získat doporučení pro stávající systém primární prevence o děti ohrožené sexuálním zneužíváním mimo lokalitu Náchodska - dílčí cíl jsem zkoumala dle následujících indikátorů: PPPSZD, lektor, metody práce se skupinou, cílová skupina z hlediska věku, informace, odlišnosti z hlediska věku cílové skupiny, struktura programu – čas, struktura programu – frekvence, struktura programu – prostor, struktura programu – velikost skupiny, struktura programu – účast pedagoga, struktura programu – pomůcky.

Vyhodnocení – doporučení - PPPSZD

Doporučení týkající se PPPSZD se týkají především věku, PPPSZD by měl být realizován již v MŠ. (I6, I5) Vedoucí PPP Ústí nad Orlicí již v úvodu uvedla, že se domnívá, že budu u řady otázek odkazovat na jimi realizovaný PPPSZD, neboť podoba, ve které je realizován, je výsledkem řady změn, podle toho, co se osvědčilo.(I5) I4 bez doporučení.

Vyhodnocení – doporučení – lektor

Lektorem PPPSZD by měl být „člověk odborník, někdo kdo umí s problematikou zacházet s odborným vzděláním, aby si dokázal to, co proč a jak dělá obhájit a vysvětlit před rodiči a školou.“(I4) Jako důležité se ukázalo také pochopení dětského světa, citlivý přístup.(I5, I6) a schopnost otevřeně mluvit o sexualitě.(I6)

Vyhodnocení – doporučení – metody práce se skupinou

PPP Ústí nad Orlicí odkázala na metody práce se skupinou, které využívají. Stejně tak Prostor Pro, Informantka SVP Liberec doporučení nesdělila.

Vyhodnocení – doporučení – cílová skupina z hlediska věku

Informanté se shodují na realizaci PPSZD od předškolního věku.(I4, I5, I6) PPP Ústí nad Orlicí odkázala na jejich PPSZD.

Vyhodnocení – doporučení – odlišnosti z hlediska věku cílové skupiny

PPP Ústí nad Orlicí „*odkazují na program v podobě, v které jej realizujeme*“. SVP Liberec zdůrazňuje nutnost srozumitelnost. Prostor Pro bez doporučení. Další doporučení ze strany informantů nezazněla.

Vyhodnocení – doporučení – struktura programu – čas

Prostor Pro a SVP Liberec uvedla, že časový rozsah, který by byl ideální, nejsou schopny stanovit a domnívají se, že je to individuální, podle skupiny.(I4, I6) PPP Ústí nad Orlicí uvedla: „*Pokud by škola neměla PPSZD sama zakomponová v minimálním preventivním programu, bylo by na místě program rozšířit a navýšit hodinovou dotaci. Z jiného pohledu, pokud by škola nenaplňovala minimální preventivní program, porušovala by zákon, což se pevně doufám, že neděje, ale někdy se setkávám s tím, že děti ode mě slyší informace poprvé a jedná se o informace, které by z mého pohledu již dávno měly mít od školy a rodičů.*“ (I5)

Vyhodnocení – doporučení – struktura programu – frekvence

Prostor Pro a SVP Liberec uvedl, že nejsou schopna přesnou frekvenci říci, je to ovlivněno individuálními potřebami skupiny.(I4, I6) PPP Ústí nad Orlicí odkazuje na jimi realizovaný program, další doporučení není informantka schopna poskytnout.

Vyhodnocení – doporučení – prostor

Důležitý je pocit bezpečí ne prostor, pocit bezpečí ovlivňují především vztahy ve skupině a vztah skupiny.(I4) Jako vhodný prostor se jeví prostory školy, třída nebo tělocvična.(I5, I6)

Vyhodnocení – doporučení – velikost skupiny

Počet není zásadní, důležité je, zda ve skupině je pocit bezpečí. (I4) Ideální by byla skupina o velikosti 10 dětí, na což by škola nejspíš nepřistoupila. (I5) SVP Liberec se domnívá, že třída o běžné velikosti je ideální velikostí skupiny pro realizaci PPPSZD.(I6)

Vyhodnocení – doporučení – účast pedagoga

Účast pedagoga je žádoucí, pokud to nenarušuje atmosféru otevřenosti a pocit bezpečí skupiny (I4), kdyby pedagog nebyl účasten nemohl by vhodně navázat na PPPSZD minimálním preventivním programem školy (I5) a dělalo by mu problém reagovat na informace, se kterými by se na něj obracely děti po skončení programu.(I6)

Vyhodnocení – doporučení – pomůcky

Komiks, obrysy postavy na papíře a anatomické panenky , pro názornost a udržení pozornosti dětí (I6) dále pak pomůcky uvedené v PPPSZD Ústí nad Orlicí.(I5)

Tab. 4 – Komparace stávajícího PPPSZD a doporučení – mimo lokalitu Náchodska

indikátor	analýza	doporučení
PPPSZD	<p>I4 realizuje programy všeobecné primární prevence, ve 3. třídě seznámení se syndromem CAN – co dělat v případě ohrožení a kam se obracet. Další informace týkající se sexu v 8. třídě – témata jako trestní odpovědnost a kde hledat pomoc v případě ohrožení.</p> <p>I5: „Realizujeme programy pro mateřské školy, 1. třídy, 2. třídu, 4. třídu a 6. třídu základní školy. Prevence je vždy na objednávku, neděláme ji jako nespecifickou, ale selektivní a indikovanou, což znamená tak, kde se někdo už se sexuálním obtěžováním setkal nebo je zvýšená pravděpodobnost, že se tomu tak stane.“</p> <p>I6: Pravidelné PPPSZD nejsou realizovány, pouze v případě, že má do zařízení nastoupit dítě, u kterého hrozí, že by mohlo být zneužívatelem.</p>	<p>I4 uvedla, že neví, jaká doporučení by byla vhodná.</p> <p>I5: „<i>Neznám poměry na Náchodsku, abych řekla nějaká doporučení, ve všem zřejmě budu odkazovat na program prevence sexuálního zneužívání tak, jak jsem jej popsala, neboť tato podoba je výsledkem mnoha změn, podle toho, co se nám osvědčilo a neosvědčilo.</i>“</p> <p>I6: Je vhodné, aby vzhledem k nízkému věku, ve kterém ke zneužití dochází, byl realizován PPPSZD v předkolním věku.</p>
Lektor	<p>I4 lektori mají VŠ v oboru – sociální práce, sociální pedagogika, psychologie a podobné.</p> <p>I5 lektorkou je vedoucí PPP, psychologické</p>	<p>I4, I5, I6: Lektorem by měl být člověk, odborník, který má vztah a cit pro práci s dětmi.</p>

	vzdělání a psychologický výcvik. I6 pracovníci SVP nebo DDÚ, VŠ některého z pomáhajících oborů.	I5: VŠ vzdělání.
Metody práce se skupinou	I4 interaktivní forma práce, metody zážitkové pedagogiky, psychosociální hry, přednáška a dialog. I5 komunitní kruh, koláže, modelové situace – dramaterapie. I6 práce s komiksem, přednáška, práce s obrysem postavy a barvami.	I4, I5 odkazují na jimi užívané metody. I6 „Nevím.“
Cílová skupina z hlediska věku	I4: 3., 8. a 9. třída ZŠ I5: pro třídy MŠ, 1. třídy, 2. třídy, 4. třídy a 6. třídy ZŠ I6: 5 – 8 let, 11 až 13 let	I4, I6 zdůrazňují důležitost PPSZD již v MŠ. I5 odkazuje na jimi realizovaný program.
Informace	I4: <i>Jsou to hlavně kontakty, na koho se obrátit, jaké jsou běžné hranice na těle, kde se můžeme dotknout cizího člověka, kde kamaráda a kde se sebe mohou dotýkat jen dospělí a jaké dotyky dětem nepatří.</i> I5: <i>„Informace se liší podle věku, u malých dětí v mateřinkách a první a druhé třídě je to hlavně o práci s příběhem, rozlišujeme dobré a špatné tajemství, co může být tajemstvím a co nikoliv, rozlišujeme zónu dotyků, vysvětlujeme, kam nám nikdo sahat nesmí, snažíme se také pracovat již v tomto věku na sebezpřijetí. Ukazujeme, že je tu model lidského těla podávaný médii, který neodpovídá realitě, že každý má krásné tělo, i když neodpovídá tomu, co prezentují média. Od 4. třídy je to pak zacílené na sexualitu. Zase se to vztahuje k tomu, že do patnácti let spolu nesmí mít nikdo s nikým sexuální styk a co je to, co hrozí, pokud by to porušili a že není přípustné, aby kdykoliv dělali něco, s čím druhý nesouhlasí. Že není v pořádku se fotit, jaká rizika s sebou nese internet, že na druhé straně možná není nějaký kamarád jejich věku.“</i> I6: sdělují, právo říci ne, nutnost říci a komu říci, pokud jim někdo dělá něco, co se jim nelíbí a informují o rizicích internetu.	I4: „Nevím.“ I5 odkazuje na jimi realizovaný program. I6 zdůrazňuje srozumitelnost .
Odlišnosti z hlediska věku cílové skupiny	I4 <i>„Odlišují se podle míry předaných informací, ve 3. třídě je to hlavně o tom, aby si děti uvědomily, co je a není v pořádku a kam se mohou v případě ohrožení obrátit. Ve vyšších ročnících je to zacíleno více na zodpovědnost žáků, více je to zaměřeno na jejich postoje a hodnoty. Starší žáci se také dozývají, jaké chování v sexu je v pořádku a</i>	I4: „Nevím.“ I5 odkazuje na jimi realizovaný program. I6 zdůrazňuje srozumitelnost.

	<p><i>jaké ne.</i>“</p> <p>I5 odkázala na výpověď výše.</p> <p>I6 odlišuje se slovník, u menších dětí využití komiksů, u starších dětí přednášky.</p>	
Struktura programu – čas	<p>I4 PPPSZD - 2 vyučovací hodiny, součást celkem 8 hodinového cyklu prevence.</p> <p>I5: 2 vyučovací hodiny, je to pouze doplněk k minimálnímu preventivnímu programu, který je povinná realizovat škola.</p> <p>I6: 2 vyučovací hodiny po sobě jdoucí.</p>	<p>I4, I6: ideální rozsah nejsou schopny stanovit, je to individuální podle skupiny.</p> <p>I5: <i>„Pokud by škola neměla program prevence sexuálního zneužívání sama zakomponováno v minimálním preventivním programu, bylo by na místě program rozšířit a navýšit hodinovou dotaci. Z jiného pohledu, pokud by škola nenaplnovala minimální preventivní program, porušovala by tím zákon, což se pevně doufám neděje, ale někdy se setkávám s tím, že děti ode mě slyší informace poprvé a jedná se o informace, které by již dávno měly mít od školy a rodičů.“</i></p>
Struktura programu – frekvence	<p>I4: PPPSZD je součástí 8 hodinového cyklu prevence (4 setkání).</p> <p>I5: PPPSZD je jednorázový.</p> <p>I6: PPPSZD je jednorázový.</p>	<p>I4,I6 nejsou schopny sdělit přesnou frekvenci.</p> <p>Frekvence je ovlivněna individuálními potřebami skupiny.</p> <p>I5: <i>„Odkazuji na výpověď výše, nejsem schopna sdělit konkrétnější údaje.“</i></p>
Struktura programu – prostor	<p>I4, I5, I6: PPPSZD je realizován v prostorách ZŠ, která je zadavatelem.</p>	<p>I4 Důležitá je bezpečnost prostředí, ne prostor, bezpečnost ovlivňují hlavně vztahy ve skupině.</p> <p>I5,I6: Pro děti známý a bezpečný prostor – třída nebo tělocvična.</p>
Struktura programu – velikost skupiny	<p>I4, I5, I6: jedná se o jednu třídu, přibližně tedy 9 – 30 žáků.</p>	<p>I4: <i>„Na počtu nezáleží, důležité je, zda je ve skupině pocit bezpečí.“</i></p> <p>I5 ideální počet je zhruba 10 dětí.</p> <p>I6 běžná velikost třídy</p>

Struktura programu – účast pedagoga	I4, I5, I6 účast pedagoga je vhodná.	I4, I5, I6 účast pedagoga je vhodná.
Struktura programu - pomůcky	I4: tématické obrázky, slabikář práv dětí, obrázky pro modelové situace. I5: „balicí papíry, na které se děti navzájem obkreslují a pak na ně vyznačují barvami různé zóny těla, takže balicí papír, vodovky, fixy, komiks s modelovými situacemi, nechá se použít téměř cokoliv, často jsem něco zapoměla a na místě pak improvizovala.“ I6: komiks a obrys postavy na papíře.	I4: „Nevím.“ I5: Odkazuje na jimi realizovaný program včetně pomůcek. I6: Komiks, obrysy postavy na papíře a anatomické panenky.

Pramen: vlastní výzkumná činnost

Shrnutí DC II: Analýza stávajícího programu primární prevence o děti ohrožené sexuálním zneužíváním mimo lokalitu Náchodska.

Informanté uvedli shodně, že PPPSZD by měl být realizován nejen **na základních školách, ale také ve školách mateřských.**(I4, I5, I6) Zkušenost s realizací PPPSZD má vedoucí PPP Ústí nad Orlicí, která blíže popsala informace, které jsou dětem poskytovány v tomto věku – jedná se hlavně o **práci s příběhem, rozlišování dobrého a špatného tajemství, zón dotyků a podporu sebepřijetí. Od 4. třídy jsou v PPPSZD konkrétní témata týkající se sexuality.**(I5) Zásadní je při poskytování informací jejich srozumitelnost pro cílovou skupinu.(I6)

Lektor PPPSZD by měl mít vysokoškolské vzdělání (I5) a cit pro práci s dětmi.(I4, I5, I6) **Metody** užívané při PPPSZD jsou interaktivní forma práce, metody zážitkové pedagogiky, **psychosociální hry, dialog (I4), přednáška (I4, I5), komunitní kruh, modelové situace – dramaterapie (I5) a práce s komiksem, práce s obrysem postavy a barvami.**(I6)

PPPSZD je **strukturován do 2 vyučovacích hodin (I4, I5, I6), je zpravidla jednorázový (I5, I6) a účastní se ho pedagog školy, která je zadavatelem.**(I4, I5, I6) Program probíhá v prostorách školy (I4, I5, I6), ale zásadní význam pro PPPSZD nemá prostor, ale pocit bezpečí v něm.(I4) Programu se účastní vždy jedna třída (I4, I5, I6), možná by byla vhodnější menší skupina, což by bylo v praxi náročné realizovat.(I5)

Při PPPSZD je možné využít následující **pomůcky**: **tématické obrázky**, Slabikář práv dětí (I4), **obrázky pro modelové situace** (I4, I6), balící papíry, vodové barvy, fixy(I5, I6), **komiks, obrys postavy na papíře**.(I6)

7 Návrh systému primární prevence o děti ohrožené sexuálním zneužíváním

V této kapitole hledám oporu pro PPPSZD, který je vhodné realizovat v lokalitě Náchodska. Vycházím jak z poznatků získaných analýzou literatury, tak z dat získaných od informantů ve výzkumné části práci.

PPPSZD v lokalitě Náchodska by bylo **vhodné realizovat na mateřských i základních školách** ((I1, I2, I3, I4, I5, I6; Robert, 2013), **v prostorách školy a za účasti pedagoga.** (I1, I2, I3, I4, I5, I6) U menších dětí v mateřské škole je vhodné **pracovat s příběhem**, rozlišit **dobré a špatné tajemství**, jaké věci mohou být tajemstvím, učit, že jsou různé **zóny těla** a také **místa na která nikdo sahat nesmí** (I5; Kubátová et. al., 2005; Sanderson, 2004) neboť existují dotyky, které dětem nepatří.(I4) Důležité je učit děti **sebepřijetí** (I5) a **právu říci ne**, pokud někdo dělá něco, co jim není příjemné (I6; Kubátová et. al., 2005) a podporovat důvěru tak, aby se dítě s problémy svěřilo. (Sanderson, 2004)

Mezi analyzovanými PPPSZD jsem nenalezla shodu, v jakých ročnicích základní školy by bylo vhodné PPPSZD realizovat.(I1, I2, I3, I4, I5, I6) zvolila jsem proto tento kompromis – **dětem budou informace předávány v mateřské škole, 3.** (I4, Kubátová et. al., 2005) **a 6. třídě základní školy**(I3, I5). Informace, které je vhodné dětem sdělit:

3. třída – seznámení formou přednášky se syndromem CAN (I4), hra Babylón (Kubátová et. al., 2005) – popsána v teoretické části, popsání zón, kde se můžeme dotýkat a kde ne, protože se jedná o dotyky intimní a co to znamená (I5, Kubátová et. al., 2005). Za vhodné považuji rovněž seznámit děti s riziky internetu. (I1) Možnost využít některou z níže uvedených metod.

6. třída – témata cílená na sexualitu, základy trestní odpovědnosti – možnost mít sex až od patnácti let věku, co je sexuální styk, jaké je normální sexuální chování a jaké je nepřípustné.(I4, I5) Možnost využít některou z níže uvedených metod práce se skupinou.

Je vhodné **preventivně působit na rodiče**, sdělovat jim aktuální rizika pro děti v dané lokalitě.(I1)

Lektorem PPPSZD může být **pedagog školy** (Kubátová et. al., 2005) **nebo jiný vysokoškolsky vzdělaný pracovník** (I1, I2, I3, I5) **s citem pro práci s dětmi**. PPPSZD je zpravidla jednorázovou aktivitou o rozsahu **2 vyučovací hodiny** (I1, I2, I3, I4, I5, I6), má být pouze doplňkem k minimálnímu preventivnímu programu, který má základní škola ze zákona povinnost realizovat.(I5)

Analýzou dokumentů a realizovaným výzkumem jsem získala tyto metody práce se skupinou využívané při PPPSZD: **přednáška, diskuze** (I1, I2, I3, I4), kreslení, **hraní modelových situací** (I2, I5), komiks, čtení výstřižku z novin (I2), komunitní kruh, **psychosociální hry**, metody zážitkové pedagogiky, interaktivní forma práce (I4) a **promítání preventivních videí neziskových organizací**.(I1) Od využívaných metod se odvíjí pomůcky, které lze využít: jsou jimi **anatomické panenky** (I1, I6), **vodové barvy, pastelky** (I2, I5), fixy (I5), **balící papír** (I2, I6), slabikář práv dětí, obrázky pro modelové situace (I4) a **komiks** (I6).

Diskuze a závěr

Hlavním cílem mé práce bylo vytvořit návrh systému primární prevence o děti ohrožené sexuálním zneužíváním na Náchodsku. Domnívám se, že hlavní cíl práce byl naplněn pomocí dílčích cílů, které jsem zkoumala analýzou dokumentů a polostrukturovanými rozhovory s pracovníky, kteří realizují programy prevence v lokalitě Náchodska i mimo ni. Zvolenou techniku hodnotím kladně, neboť přinesla řadu doporučení, která by kvantitativní výzkumnou strategií nebylo možné získat.

PPPSZD v lokalitě Náchodska nyní nenaplnuje všechna ani většinu doporučení, která byla výzkumem zjištěna, tento stav potvrzuje i situace, že téma výzkumu bylo zadáno na zakázku OSPOD Náchod. Ve výzkumu realizovaném s respondenty z lokality Náchodska často zaznívalo, že přístup ke skupině je individuální, tato odpověď se mi jeví spíše jako vyhýbavá a dávající téměř nulový vhled do realizovaného PPPSZD.

Výpovědi respondentů byly nejednotné zvláště v informaci, pro jakou věkovou skupinu by měl být PPPSZD realizován a jaké informace by měly být dětem sdělovány, přesto všichni informanté uvedli, že vnímají potřebu PPPSZD a jeho realizaci by měla být již v mateřských školách. Proto je v sedmé kapitole návrh programu uveden v oblasti věku spíše kompromisní, než striktně stanovený a do značné míry vychází z informací získaných při rozhovoru s vedoucí PPP Ústí nad Orlicí, neboť tyto informace se mi jevily jako nejvíce konkrétní, ověřené praxí. Z velké části se shodovaly s informacemi z programu Red flag green flag a se zahraniční literaturou.

Metody práce se skupinou a využití pomůcky slouží spíše pro inspiraci lektorům.

Získaná data mi přinesla cenný vhled do problematiky, ke které je dostupné minimum literatury a věřím, že PPPSZD realizovaný na získaných podkladech bude přínosný a naplní očekávání zadavatele. V průběhu roku 2015 by měl být uskutečněn první PPPSZD, lektorem bude školní psycholog Městského úřadu v Náchodě a stane se tak na třech největších školách v Náchodě – Základní škole T.G.Masaryka, Základní škole Plhov a Základní škole Komenského.

Seznam tabulek

Tab. 1 – Transformační tabulka cílů.....	28
Tab. 2 - Informant/ka.....	37
Tab. 3 – Komparace stávajícího PPSZD a doporučení – lokalita Náchodska.....	54
Tab. 4 – Komparace stávajícího PPSZD a doporučení – mimo lokalitu Náchodska.....	65

Seznam použitých zdrojů

ADAMSOVÁ, Caren; FAYOVÁ, Jennifer. *Už žádná tajemství – Jak ochránit dítě před sexuálními napadením*. Praha: Themis, 1997. ISBN 80-85821-31-1.

BECHYŇOVÁ, Věra. *Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém*. 1. vyd. Praha: Ireas, 2007, 229 s. ISBN 978-80-86684-47-5.

BENTOVIM, Arnon. *Týrání a sexuální zneužívání v rodinách*. 1. vyd. Praha: Grada, 1998, 117 s. ISBN 80-7169-629-3.

Česko. Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104 ze dne 8. dubna 1991, úmluva o právech dítěte. *Sbírka zákonů ČR* [online]. 1991, částka 22, s. neuvedeno. ISSN 1210-0005. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete.pdf>

Česko. Zákon č. 40 ze dne 8. ledna 2009, trestní zákoník. *Sbírka zákonů ČR* [online]. 2009, částka 11. [cit. 14.10.2014]. ISSN neuvedeno. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>

Dětský diagnostický ústav. *O nás* [online]. 2011 [cit. 14.10.2014] Dostupné z: http://www.ddu-liberec.cz/?page_id=2

DUNOVSKÝ, Jiří; DYTRYCH, Zdeněk; MATĚJČEK, Zdeněk. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. 1. vyd. Praha: Grada, 1995, 245 s. ISBN 80-7169-192-5.

ELLIOTT, Michele. *Jak ochránit své dítě*. 1. vyd. Praha: Portál, 1995, 173 s. ISBN 80-7178-034-0.

HAJNOVÁ, Růžena; KLEINOVÁ Stanislava. *Průvodce sexuální výchovou pro základní a střední školy*. 1. vyd. Brno: Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví, 2002, 86 s. ISBN 80-7013-359-7.

HANUŠOVÁ, Jaroslava. *Sexuální zneužívání*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, 36 s. ISBN 80-86991-64-4.

HARTL, Pavel; HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000, 774 s. ISBN 80-7178-303-x.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, 407 s. ISBN 80-7367-040-2.

KUBÁTOVÁ, Dagmar et. al. *Metodický průvodce pro učitele k Preventivnímu programu sexuálního zneužívání pro ZŠ a speciální školy upravenému dle kanadského originálu "Red flag green flag" a metodický průvodce k pracovním listům pro učitele*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Pedagogická fakulta, 2005, 21, 29, 36 s. ISBN 80-7044-682-x.

KUDELOVÁ, Helena. Re: *Dotaz - programy prevence* [elektronická pošta]. Mesagge to: Věra Štěpánová. 11.listopadu 2014 [cit. 1. 12. 2014]. Osobní komunikace.

LEPKOVÁ, Gabriela. Preventivní programy Spirála. *Prostor Pro*. [online]. 2014 [cit. 14.10.2014]. Dostupné z: <http://www.prostorpro.cz/preventivni-programy-spirala.html>.)

MALÁ, Eva; RABOCH, Jiří; SOVÁK, Zdeněk. *Sexuálně zneužívané děti*. 1. vyd. Praha: Psychiatrické centrum, 1995, 128 s. ISBN 80-85121-99-9.

MARTYNIUK, Hallie; DWORKIN, Emily. *Child sexual abuse prevention*. 1. vyd. Enola: National sexual violence resources center 2011, 16 s. ISBN neuvedeno. Dostupné z: http://www.nsvrc.org/sites/default/files/Publications_NSVRC_Guide_Child-Sexual-Abuse-Prevention-programs-for-children.pdf

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 2. vyd. Praha: Portál, 2008, 271 s. ISBN 978-80-7367-368-0.

Město Náchod. *Historie projektu Systém včasné intervence na Náchodsku* [online]. 2010. [cit. 14.10.2014]. Dostupné z: <http://www.mestonachod.cz/mesto-nachod/policie/prevence-kriminality/svi.asp>

MUFSON, Susan; KRANZ, Rachel. *O týrání a zneužívání*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996, 131 s. ISBN 80-7106-194-8.

NAVRÁTIL, Pavel. *Teorie a metody sociální práce*. 1. vyd. Brno: Marek Zeman, 2001. 168s. ISBN 80-903070-0-0.

NOVOTNÁ, Petra. O nás. *Pedagogicko-psychologická poradna Ústí nad Orlicí* [online]. 2014 [cit. 15-1-2015]. Dostupné z: <http://www.pppuo.cz/>

Policie České republiky. *Akce a projekty* [online]. 2014. [cit. 14.10.2014]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/akce-a-projekty-655004.aspx>)

PÖTHE, Petr. *Dítě v ohrožení*. 1. vyd. Praha: G plus G, 1996, 142 s. ISBN 80-901896-5-2.

Pracovní náplň pozice školní psycholog. Náchod: Městský úřad v Náchodě, 2010. Interní dokument Městského úřadu v Náchodě ze dne 13. 6. 2010 získaný od pracovníka 15. 11. 2014)

ROBERT, Jocelyne. *Nenech si to líbit!: ochrana dítěte před sexuálními zneužitím*. 1. vyd. Praha: Portál, 2013, 93 s. ISBN 978-80-262-0340-7.

SANDERSON, Jennifer. Child-focused sexual abuse prevention programs. *Crime and misconduct commission Queensland*. 2004, roč. 5, č. nevedeno, s. 3 – 6. ISSN 1446-845X.

Streetwork. *Lektor primární prevence* [online]. 2014. [cit. 14.10.2014]. Dostupné z: http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=2339

ŠTABLOVÁ, Renata. *Drogy, kriminalita a prevence*. 2. vyd. Praha: Vydavatelství Policejní akademie ČR, 1999, 205 s. ISBN 80-7251-018-5.

TRAPKOVÁ, Barbora. Cíle prevence podle věku. *O drogách* [online]. 2014 [cit. 14.10.2014]. ISBN neuvedeno. Dostupné z: http://www.odrogach.cz/skola/zakladni-informace/cile-prevence-podle-veku.html?section_id=17.

VEČERKA, Kazimír. *Budoucnost a sociální patologie*. 1. vyd. Praha: Masarykova česká sociologická společnost. 2009, 279 s. ISBN 978-80-003541-6-5.

WEISS, Petr. *Sexuální zneužívání dětí*. 1. vyd. Praha: Grada, 2005, 264 s. ISBN 80-247-0929-5.

WEISS, Petr. *Sexuální zneužívání: pachatelé a oběti*. 1. vyd. Praha: Grada, 2000, 212 s. ISBN 80-7169-795-8.

Seznam příloh

**PŘÍLOHA A – Rozhovor s preventistou obvodního oddělení Policie České republiky
Náchod**

PŘÍLOHA A – Rozhovor s preventistou obvodního oddělení Policie České republiky Náchod

TO 1: Jaké PPSZD realizujete?

I1: „*Programy přímo zaměřené na prevenci sexuálního zneužívání nerealizuje. V 8. a 9. třídách základních škol realizujeme obecnou prevenci nejčastějších trestných činů spojených s mládeží tohoto věku – což z této oblasti například sexting, rozdíl mezi pohlavním zneužíváním a znásilněním, kdy dáváme i informaci, co je sexuální zneužívání – jako informaci, pokud máte pohlavní styk s osobou mladší 15ti let a jste 15ti let starší je to pohlavní zneužívání, což je trestný čin za který hrozí vězení. Nikdy Vám z pozice síly nikdo nemůže nařídít aktivity spojené se sexualitou, vím, že ta problematika je širší, ale není možné tím děti zahrnout a také probíráme, co je dětská pornografie, že není dobré posílat někomu fotky přes internet nebo se scházet s někým koho neznáme. Jsou tu různí škemrači a mohou být nebezpeční. Vždy je důležité vysvětlovat, proč mají zvolit ten postup, co říkáme my, jako dospělí a většinou to uvádíme na příkladech – třeba články z novin jsou dobré.*“

TO 2: Kdo je lektorem PPSZD?

I1: „*Lektorem našich obecných programů je preventista, který je také současně tiskovým mluvčím.*“

TO 3: Jaká je pracovní pozice lektora PPSZD?

I1: „*Jsem preventista, tiskový mluvčí.*“

TO 4: Jaké metody práce se skupinou využíváte při PPSZD?

I1: *„Možná to není úplně ideální, ale využívám pouze přednášku a diskuzi, na nic moc jiného není vzhledem k hodinové dotaci prostor.“*

TO 5: Pro jakou věkovou kategorií jsou vaše PPSZD určeny?

I1: *„Jsou to 8. a 9. třídy základek.“*

TO 6: Jaké informace dětem v rámci programů PPSZD poskytujete?

I1: *„Říkám žákům, že si k nim nikdo nestmí dovolit něco, co by samy nechtěly. Speciálně pro holky říkám, že to, že někoho nechtějí, není nic špatného. Ať se nebojí říct ne, že do 15ti let s nikým ze zákona spát nesmí, ale to je už spíš sexuální výchova. Napasováno na oblast sexuálního zneužívání, jim říkám, třeba holkám, že jim musí být jasné, že nikdo jim nemůže sahat na intimní partie, pokud samy nechtějí a do 15ti let nesmí mít pohlavní styk. Říkám jim také, že tyhle případy řeší, jak Policie, tak OSPOD a i v případech, kdy si nejsou jistí, zda je něco špatně, není nic špatného, když se zeptají někoho dospělého, kterému důvěřují. Další informace se pak týkají dětské pornografie a toho, že je nikdo nemá fotit nahé ani ony samy se nemají fotit nahé nebo nazí a fotky někomu poskytovat.“*

TO 7: V čem se PPSZD odlišují podle věku dětí?

I1: *„To co vím, máte u předcházející otázky. Mám zkušenost jen s těmi osmičkami, devítkami u mladších dětí nevím a nechci vám dávat informace, které z praxe nevím.“*

TO 8: Jak je váš PPSZD strukturován z hlediska času?

I1: *„Na program máme dvě vyučovací hodiny po sobě. Ale řešíme toho víc, než jen sexuální zneužívání.“*

TO 9: Jak je váš PPSZD strukturován z hlediska frekvence?

I1: *„Program obecné prevence je jednorázovou aktivitou.“*

TO 10: Kde realizujete váš PPSZD?

I1: *„Je to ve škole, ve třídě nebo tělocvičně.“*

TO 11: Jak početné jsou skupiny, pro které realizujete program PPSZD?

I1: *„Je to jedna běžná třída, tady v Náchodě máme ty třídy docela plné, takže zhruba 20 až 30 dětí.“*

TO 12: Účastní se vašich programů PPSZD pedagog?

I1: *„Snažím se, aby tomu tak bylo, přeci jen člověk si musí krýt záda a pokud si nějaký rodič stěžuje...stejně za to, co se ve škole děje odpovídá škola, tak je dobré, aby věděla, co se s dětmi dělalo a mohla se i k případným stížnostem vyjádřit.“*

TO 13: Jaké pomůcky/materiál/vybavení při programu PPSZD používáte?

I1: *„Nevyužívám žádné pomůcky.“*

TO 14: Jaké změny v rámci PPSZD vnímáte jako potřebné?

I1: *„Tak prevence by určitě měla začít dřív než v devítce základky, bylo by to dobré už od mateřin. Navýšil bych hodinovou dotaci, tak aby šlo využívat i videa neziskových organizací. A pak taky určitě preventivně působit na rodiče, říkat jim, jaká tu máme teď rizika a co by bylo dobré dětem říkat.“*

TO 15: Kdo se domníváte, že by měl být lektorem PPPSZD?

I1: *„Lektor by měl mít vysokoškolské vzdělání, možná by stačilo i vyšší odborné a umět to s dětmi. Nutně to nemusí být člen Policie.“*

TO 16: Jaké metody práce se skupinou byste doporučil/a využívat při PPSZD?

I1: *„Pokračoval bych asi tak, jak je to teď. Ve třídách, kde dělám programy teď děti na něco jiného než přednášku a diskuzi moc neslyší. Asi bych využil i jiné u nižších tříd, to teď ale nedám do kupy.“*

TO 17: Pro jakou věkovou kategorií by PPPSZD měly být ideálně určeny?

I1: *„Budu se opakovat, měly by být i v mateřské škole, pak na základní škole, přesnou třídu vám neřeknu, to nevím. A pak také preventivní působení na dospělé – rodiče dětí. Každý rodič ví, co na jeho dítě nejlépe funguje.“*

TO 18: Jaké informace by dětem v rámci PPPSZD měly být poskytovány?

I1: *„,„Ať už dětem sdělujeme jakékoliv informace a dle mého názoru i v jakémkoliv věku, je potřeba nesdělovat je formou zákazů. Vidím jako dobré přečíst dětem článek z lokálních novin, tak aby pochopily, že se ty špatné věci nedějí, jen ve velkých městech jako je Praha. Umím si představit tuto formu předávání zhruba od 3. třídy, je to něco, co z praxe vím, že funguje.“*

Informace nesmíme podávat nějak strojeně, ale používat slovník děcek, nejdůležitější je srozumitelnost. Můžete jim do hlavy vtoukat, co chcete, když vám nebudou rozumět, je to k ničemu.“

TO 19: V čem by se PPPSZD měly lišit podle věku dětí?

I1: „Informace musí být podávány tak, aby byly srozumitelné, ale třeba na druhém stupni základní školy, bych žádné rozdíly nedělal.“

TO 20: Jaká by byla ideální struktura PPPSZD z hlediska času?

I1: „To bychom museli zkusit, takhle těžko říct. Určitě by mělo být více bloků, které by na sebe navazovaly. Aby byl vztah otevřenosti mezi lektorem a třídou.“

TO 21: Jaká by byla ideální struktura PPPSZD z hlediska frekvence?

I1: „V tuto chvíli nejsem schopen dát takové doporučení. Pokud by byl prostor pro realizaci a inovace jednoduše bych takový problém zkusit udělat a pak vykomunikoval se školou, co je reálné.“

TO 22: Jaký je ideální prostor pro realizaci PPPSZD?

I1: „Třída ve škole, kde to děti znají.“

TO 23: Jak početné by měly ideálně být skupiny, pro které realizujete program PPPSZD?

I1: „Jedna třída o těch v rozmezí 20 až 30 dětí je ideální. Pro školy by i jiná skupina, která by byla menší byla problém. Navíc na program by se nedělo nijak navázat, kdyby děti měly jiné

informace, při dělení děti vždycky nastává problém, podle čeho je rozdělit, aby z toho nevznikaly ve skupině problémy.“

TO 24: Měl by se účastnit programů PPSZD pedagog?

I1: „Tohle je určitě vhodné pro informace, které jsem uvedl již dříve v rozhovoru. Pokud by za učitelem nějaké dítě přišlo a chtělo řešit něco, o čem se ve třídě mluvilo, učitel by nevěděl o co jde a v rámci výuky by neměl šanci na program navázat tak, aby prevence byla co nejlepší.“

TO 25: Jaké pomůcky/materiál/vybavení by bylo vhodné při programu PP o děti ohrožené SZ využívat? Jaké by bylo jejich využití?

I1: „Asi jen Jáju a Páju, anatomické postavičky, na kterých by mohly děti ukázat jaké chování je dobré a jaké špatné.“